

**SZÉKELY ŐSTÖRTÉNELMÜNK
KÉRDÉSEI
ÉS
„A NEMES SZÉKELY NEMZET
KÉPE”**

ÍRTA:
lófő esíkszentgyörgyi JÓSA JÁNOS

ÁRA 2-50 PENGŐ.

SZEGED, 1942.

HARGITA VÁRALJA KÖNYVEI

XVIII.

SZERKESZTI :
lófő csíkszentgyörgyi JÓSA JÁNOS

- I. Dr. Boga Dezső: Csipkerózsika
- II. Dr. Ábrahám Ambrus: Emlékei-
zünk.
- III. Csíkszentgyörgyi Jósa János:
Sás vár megye ezer év távlatib-
ban.
- IV. Gergely Gergely: Szabó **Dezs**
stílusa.
- V. Futásfalvi Vargyasy Márton: A
székelyek eredete.
- VI. Gyenge József-Ádám Éva: báró
Daniel Gábor emlékezései.
- VII. Ádám Éva: Hogyan nevelték
szülei Majláth püspököt.
- VIII. Hoffmann Géza: Mementó.
- IX. Dr. Ábrahám Ambrus: Vissza-
térnek...
- X. Csíkszentgyörgyi Jósa János: Er-
dély nem volt és nem marad
Oláhországé.
- XI. Ábrahám Ambrus dr.: Anya-
nyelv és nemzetvédelem.
- XII. Csíkszentgyörgyi Jósa János: Re-
ményik Andor (Remband) és
költészete.
- XIII. Dr. Ábrahám Ambrus: Hódolat-
tal emlékezzünk.
- XIV. Dr. Ábrahám Ambrus: Vér, faj,
nemzet.
- XV. Galambos János: Elemér köve
- XVI. Tamás Károly: Mindnyájan *bá-
nyászok, kincásók vagyunk..*,
- XV. lófő csíkszentgyörgyi Jósa János:
Látogatásom dr. Endes Miklós-
nál.
- XVI. lófő csíkszentgyörgyi Jósa János:
Székely őstörténetünk kérdé-
sei.

»Válasz egy bírálatra« c. röpiratomban lófő csíkszentgyörgyi Jósa János tanár urat megsértettem. Tőle ezért ezúton bocsánatot kérek. Dr. Rugonfalvi Kiss István s. k. egy. ny., r. tanár. (Szegedi Új Nemzedék. 1941. évi nov. 9.)

Dr. Rugonfalvi Kiss István A nemes székely nemzet képe c. munkája III. kötetéhez mellékelten a múlt év végén egy röpiratot bocsátott ki »Válasz egy bírálatra« címen, amelyben választ kívánt adni folyóiratom 1940. évfolyamának 17-21. számaiban közölt néhány székely őstörténelmi kérdéssel kapcsolatos közleményeimre, amelyeket R. K. I. könyvének bírálataként írtam. E válasz azonban csupáncsak abból állott, hogy a vádak és sértések özönével illette csekélységemet. Miután dr. Rugonfalvi Kiss István e sértésekért sajtó útján bocsánatot kért csekélységemtől, a kérdés személyes része befejezést nyert. De fennmaradtak őstörténelmünk szóvátett kérdéseivel kapcsolatos ama vádjai, amelyekkel tárgyilagosságomban és becsületesen tiszta jóhiszeműségemben támadott meg, ezért meggyőződéses álláspontom védelmét ezúton vagyok kénytelen ellátni.

Annak tudatában, hogy minél teltebb a kalász, annál mélyebbre hajlik – szigorúan nemes tárgyilagossággal mondom el véleményemet a szóbanforgó kérdésekben. Minthogy azonban R. K. I. dr. röpiratában egy hozzám intézett »megfelelő« választ tartalmazó magánlevélről is tett említést, úgy állítván be a dolgot, mintha ebben a röpiratához hasonló módon engem már előzetesen megcáfolt volna, elsősorban arra kényszerülök, hogy vonatkozó levelét és az előzményeket is ismertessem.

1938. febr. 25-én Rugonfalvi Kiss István dr. a következő levelet intézte hozzám:

»Nagyságos ifj. Jósa János úrnak, H. V. jelk. székely község érdemes tarájának, Szeged. Kedves Testvérem! Régebbi idő óta tervbevettem, hogy megírom a székely nemzet történetét. A munka terve egyre dagadt és a végén egy átfogó nagy munka terve bontakozott ki: A nemes székely nemzet képe címen... Az lenne a kérésem, hogy szíveskedjél a kiadóhivatal megbízottját szívesen fogadni, a szegedi székelyek névsorát rendelkezésére bocsátani és őt becses erkölcsi támogatásodban részesíteni. Atyafiságos szeretettel köszönt Rugonfalvi Kiss István s. k.«

E levél vételével egyidejűleg felkeresett Pelech Zoltán tanító úr, mint Rugonfalvi megbízottja s kérésének személyes tolmácsolója, akit én a legmelegebb szeretettel fogadtam, s anélkül, hogy Rugonfalvi Kiss Istvánt ismertem vagy hallottam volna róla, a legmesszebbmenő segítségére szolgáltam és nemcsak a szegedi székelyek névsorát adtam át, hanem – miután a Székely Lexikon c.

munkámat írtam, – rendelkezésére bocsátottam a **csonkahunni székelyek lajstromát** is és emellett Szegedről való távozásuk idejében, mint a szegedi jelképes székely község bírója, Pelech kérésére, nevemmel és pecsétemmel ellátva néhány sort vezettem rá Rugonfalvi előfizetési felhívására, megjelenendő munkáját a legmelegebben ajánlva. E megrendelőlapok ajánló sorokkal való ellátása bár rengeteg időmet vette igénybe, mégis végtelen **örömmel** tettem, mert annak idején nem várhatták jobban a Messiást, mint én ezt a bejelentett könyvet. Rugonfalvi könyvének megismertetésében és ajánlásában tehát úgy szóban, mint írásban elmentem a legmesszibb határokig, folyóiratomban is leközöltem Felhívását 1938. április 1-én.¹ Ezt igazolja elsősorban maga a R. K. I.-dr., aki 1938. április 9-én a következő levéllel keres fel:

»Kedves Testvér! **Fogadd őszinte hálás köszönetem nyilvánítását azért a megbecsülhetetlen támogatásért, amellyel a kiküldötteket felkaroltad. Arra kérek, hogy ne vond meg becses támogatásodat tőlük továbbra se**, sőt légy azon minden erőddel, hogy a magyarországi székelyek névsora minél teljesebb lehessen. Ez iránt vannak a legnagyobb aggodalmaim, most a legjobb munkatársakat sikerült megnyernem, akik nagy lelkesedéssel dolgoznak és értesítenek munkájuk előhaladásáról... Olyan anyagot hoztam össze már is, hogy a **Szádeczky munkáját már szerencsétlen vázlatnak tekinthetem...** Ismételve **őszinte hálás köszönetemet**, őszinte testvéri szeretettel köszönt szerető bátyád, R. Kiss István, s. k. – U. i. A Hargitav.-i közlést igen köszönöm. **Már is volt visszhangja.** Pestről kaptam levelet.«

Itt hangsúlyoznom kell, hogy 1937. végefelé kaptam kézhez dr. Csíkszentsimoni Endes Miklós Csík-, Gyergyó-, Kászonszékek (Csík megye) földjének és népének története 1918-ig» című hatalmas munkáját, amelyet folyóiratomban 1938. évi január 8-án megjelent 1-2 számában ismerttem. A többek között ezeket írtam:

»Endes Miklós a történetirodalom finom stílusával, a tudományosság komoly modorával és ritkaszép tárgyilagosságával sok akadályt elhárított az eddig személyes vitákban kimerülő székely történettudomány kellő helyére való felemelése érdekében. Endes Miklós nemcsak munkát, mestermunkát végzett, hanem megmutatta azt az utat, amelyen a székely történelem írására vállalkozóknak a jövőben haladniuk kell, ha dicsőséget akarnak szerezni önmaguknak és a magyar nemzetnek. Hálás köszönetünket fejezzük ki ezért a szép munkáért, amellyel megtisztelt bennünket és az egész székelységet.«²)

Az 1938-as jelzésű, de már 1937-ben megjelent nagy munkát Rugonfalvinak ismernie kellett, ismernie kellett a Hargitaváralja folyóiratomat is, amelyről az általa szerkesztett munka III. kötetében, a Seregszemlében azt írja, hogy a »szülőföldjétől elszakadt székelység törekvéseinek leghűbb tolmácsolója«,³ de ismernie kellett e kritikámat is.

¹) L. Hargitaváralja. III. évf. 13-14. sz. 172-173 1. (1938.)

²) L. Hargitaváralja. 1938. III. évf. 1-2. sz. 14-16. I.

³)L. Rugonfalvi K. I.: A Nemes székely nemzet képe III. k. 186-7. 1.

1939. évi augusztusában pillantottam bele Rugonfalvi munkája 1. kötetébe, s nyomban írtam folyóiratomban egy rövidebb ismertetést¹, összehasonlítást téve újra Endes Miklós dr. munkájával. Rögtön feltűnt a két munka közötti óriási értékellen-tét és ennek kifejezést is adtam folyóiratomban 1939. évi szeptem-ber 15-én megjelent 18. számában. A többek között ezt írtam:

»Nem volt szerencsés R. Kiss Istvánnak ama ítélete, amely munkája 79-80. lapján így szól: **»Ha a csiki székely krónikának hitelt adhatnánk, nem kellene ebben a korszakban sötétben tapogatóznunk... nekem is (t. i. dr. R. K. I.-nak) meg kell állapítanom, hogy az legjobb esetben a XVII. század legvégéről származó tákolmány.** Két érvet hoz fel a krónika hitelessége ellen: 1. A krónikában előforduló Trisedis (Háromszék) kifejezést **emlékezete szerint a XVII. század előtt nem használták.** 2. A hamisító munkáját az 1691. évi 14. t. c. idézésével kezdi. (A székelyek az emberi nem leg-harciasabb népe!) Ennek alapján (Rugonfalvi) infamis hamisítványnak nevezi a krónikát, holott mindkét érve tarthatatlan. Egyrészt **emlékezet alapján semmit sem állíthat gondolkozó történetíró,** másrészt a krónika bevezető mondatáról nem lehet állítani; hogy az 1691. évi 14. t. c-ből vett idézet, mert e megállapítás a régebbi íróknál is fennmaradt s mert nyilván a krónikából került a t. c-be. Kissé korai volt Rugonfalvi Kiss Istvánnak a csiki históriai kivonatot újólá **infamis hamisítványnak** minősíteni, mert a Nemzeti Újság július 23. számában Ács Tivadar »Eldölt a székelység ezer éves pöre« c. cikkében hívta fel a közfigyelmet Csíkszentsimoni Endes Miklós dr. újabb kutatásainak eredményeire, ajnelyek a Csíki székely krónika valóságát perdöntően igazolták.« stb.

E kritikámra sem válaszolt Rugonfalvi Kiss István dr. Ehelyett 1940. márc. 31 -i kelettel kapok tőle újra egy lev. lapot, amelyben így ír:

»Nagys. Csíkszentgyörgyi Jósa János tanár úrnak, Szeged. Kedves Testvér! Arra kérlek, légy kegyes egy lev. lapon közölni velem édes atyád életrajzát. A Te életrajzod meg van. Küldesd meg a Hargitaváralja eddig megjelent számaint, közölve annak árát. Szívesen köszönt szerető bátyád, Rugonfalvi Kiss István s. k.«

Rugonfalvi e leveleire az alábbi választ küldtem:

»Méltóságos Rugonfalvi Kiss István Urnak, író, egy. ny. r. Tanár. Debrecen. Kedves, jó Bátyám Uram! P. évi márc hó 31-én kelt igen becses soraid birtokában a következőkről vagyok bátor tájékoztatni. Ádám Éva jelezte, hogy munkádat ismertetni kellene (II. kötet), de ezideig nem kaptam kézhez. Ugyancsak ő jelenti, hogy egy erdélyi lap kiadásán fáradozol, amihez őszinte szívvel és lélekkel kívánok teljes sikert. Apám életrajzát néhány sorban, mihelyt visszakapom az általa írt családtörténeti munkát, amelyet egyik barátomnak tanulmányozás végett megküldöttem, meg fogom írni. Most egy Székely Lexikon összeállításán dolgozom. És nem spórolok a helylyel, bármilyen részletes élettörténeti leírásodat a legnagyobb készséggel osztom be. Egyébképpen szíves közreműködésre is tisztelettel felkérnélek. Hallomásból tudom, hogy (édesapám) elkészült a felelettel könyved bizonyos őt érintő pontjaira. (Szék, Nem és Ág), őszintén megvallva én is kifogásoltam idevágó felfogásodat. Ezzel azonban nem törődtem. De egy hoszszabb tanulmányt írtam az avar-hún »szoros vérrokonság«-ot

⁴) L. Hargitaváralja. 1939. évf. 18. sz. 552-554. I.

illető álláspontod megcáfolására. Hogy nem közölhettem eddig, **oka** abban volt, hogy a megszükitett lapomban el nem indíthattam. **Talán jobb is lesz, ha nem vitázunk a dolog felett» hanem rektifikálva nyujtol egy közleményt.** Én is átnéztem a hivatkozott forrásokat, de sehol sem találtam meg az »Avari qui et Huni« kiejfzést. (63. 1.) A források csak »Huni qui et Avari« szólnak. Aztán nem vetted tekintetbe azt sem, hogy Nagy Károly idejében és után nagyot változott a helyzet. Ha ekkor írtak (?) is légyen »Avari qui et Huni«-ról, az avarok történelmileg már nem szerepeltek. Hibás a »qui et« fordítása is, ezt csak ablatívussal lehet fordítani. Kifogásoltam, hogy a »Chygly« helyét nem jelölted meg a térképeden, s nem határozott álláspontod a »Csiglamező« kérdésében. Én nekem már régi hitem volt, hogy a Szeret völgye volt ez, de nem volt kezemben egy régi térkép sem. Én nem vagyok historikus, de 32 év óta foglalkozom östörténetünkkel. Csak ez érdekel engem. **A Csiki székely históriai kivonatot pedig elparentálni nem engedem.** A 118. lapon már meginogni látszol a judex quartális idézetnél, a Nemek és Ágak politikai kerület támadásánál. Van még *egy* néhány dolog, ami nekem nem tetszik, örülök annak, hogy becses soraiddal felkereshetléll s így alkalmunk lesz bizonyos dolgokban eszmeeserét folytatni, **hogy ne támadjuk egymást, hanem szeretettel hozzuk közös nevezőre fajtánkért való munkánkat,** örök hálám, elismerésem és mély tiszteletem áradozik ama székely testvéreim felé, akik székely szemszögből oly fáradhatatlanul dolgoznak jövőnk érdekében. Ez a szeretet és tisztelet visz Feléd is, s hiszem, hogy egymást támogatni is fogjuk tudni. Lapomnak, a Hargita váraljának, négy évi teljes évfolyamát elküldhetem, de ezt viszonzásképpen szeretném nyújtani... Igaz őszinteséggel köszöntlek: 1940. április 5-én, Cs. Jósa János oki. középiskolai tanár.«

E levelemre Rugonfalvi 1940. évi május hó 7-én a következőben válaszolt:

»Kedves Barátom! Most már harmadszor kezdek hozzá, hogy szíves leveledre válaszoljak ... Szíves megjegyzéseidet illetőleg egyetlen egy van, amely alapos kifogás: a Chygle tényleg kimaradt. **Elég nagy hiba, de sajnós, a földrajzi intézetben csinálták. Én az anyagot átadtam és nem vettem észre, pedig átnéztem, kétszer is újra rajzoltattam. A többi dolog a vélemény dolga.** Én véleményemet a legkomolyabb mérlegeléssel és históriai kiforrott módszer figyelembe vételével alkottam meg teljes tudatában annak, hogy kíméletlen kritikus vagyok és engem is kíméletlenül kritizálnak, ha támadási felületet hagyok ... Az avar és hun azonosságra közölt véleményed nem állja meg helyét. Ha semmi egyéb nem volna, mint Paulus Diaconus állítása – és a dunántúli és székely nyelvjárás egyik ágának azonossága, – már ez a kettő is perdöntő lenne. Az Avari, qui et Huni – vagy megfordítva teljesen mindegy. Én távolról sem soroltam fel minden adatot, mert feleslegesnek tartottam; a **qui et** szabadon fordítva azt jelenti: **azaz.** Hogy miért kellene itt ablatívus – meg nem érthetem. Azt az ellentmondást, mely eddig a históriai és nyelvészeti tanúságok között volt, csak az avar-hún azonosság megállapításával lehet eliminálni, – és ezt már el is fogadták igen nyomós szakemberek, nyelvészek és historikusok egyaránt. Épen ezt tartják munkám egyik legsikerültebb részének, mert egy fájdalmas zürzavart, egy circulus vitiosust szüntet meg. Életrajzodat és munkáid jegyzékét már megküldte Ádám Éva... A Hargitavár alj a megküldését természetesen ellenszolgáltatás ellenében kértem... **örömmel jelzem, hogy 20-25 ívre zsugorítva a három kötet meg fog jelenni angol, francia, német,**

olasz és lengyel nyelven, – természetesen magyarul is. A Chyglére vonatkozó térképet ott hasonmásban” fogom közölni. **őszinte szíves üdvözlettel köszönt** készséges híved Rugonfalvi Kiss István s. k.«

Ez a levél a dr. R. K. I. röpiratában említett **»megfelelő«** válasz.

1939. évi szeptember 15-i cikkemben elítéltem dr. Rugonfalvi Kiss I.-nak a Csíki székely krónikára használt **»infamis hamisítvány«** kifejezését. 1940. évi márc 31-én kelt levelére 1940. évi április 5-én kelt fenti válaszomban határozottan megírtam neki, hogy **»A Csíki székely történelmi kivonatot elparentálni nem engedem.«** Dr. R. K. I. szerint ez is a vélemény dolga! De R. K. I. dr. mint fenti levelében kijelentette, könyvét öt nyelven fogja kiadni, ami azt jelenti, hogy öt nyelven fogja hirdetni a nagy világnak, hogy a mi általunk legdrágább és legszentebb kincsünk, a legértékesebb nemzeti ereklyénk **»infamis hamisítvány«**! Ez volt Rugonfalvinak az egyik legsúlyosabb tévedése, ami ellen becsületbeli kötelességünk volt nyíltan felszólalni s ha lehet, megakadályozni az ilyen súlyos állítás külföldön való elterjesztését és propagálását.

Tette pedig ezt dr. Rugonfalvi Kiss István minden megfontolás nélkül akkor, amikor a Csíki székely krónika hitelessége ellen felhozott összes érveket, még az övét is, az elsőtől az utolsóig véglegesen megcáfolták, akkor, amikor **»A Székelység«** c. folyóiratában Szépvízi Bálás Béla 1935-ben a következőket írta :

»...csak a leghitványabb magánérdek s a legarcátlanabb cinizmus mondhat egy ilyen krónikát (Csíki székely krónikát) hamisítványnak. «;

akkor, amikor a székely történelem egyik legkomolyabb tudós ismerője és egyik legértékesebb fajsúlyú művelője, dr. primőr csíkszentsimoni Endes Miklós dr. Rugonfalvi könyve kiadása előtt két évvel előbb megjelent említett nagyértékű munkája 501-519. lapjain közölt mélyreható tanulmányában a **történelmi és a jogi kritika finom és bölcs módszereivel és eszközeivel perdöntően** és véglegesen állást foglalt a Csíki székely krónika hitelessége mellett;

akkor, amikor egy kéziratot könyvből előkerült a Csíki székely krónikának egy 1776-beli másolati példánya is, amely szintén tisztázta a krónikahamisítónak kihirdetett Csíkszentmihályi Sándor Zsigmondot, aki ez évben született.

Dr. R. Kiss I.-nak az általam, ismeretlenül ajánlott és propagált könyvének megjelenésekor a legszentebb nemzeti ereklyénk ellen intézett támadás tehát nyomban leértéktelentette az örömmel várt munkát. Ezt az értéktelenséget érzi maga a szerző is, amikor azt írja a 79. lapon, hogy **»Ha a Csíki székely krónikának hitelt adhatnánk, nem kellene abban a korszakban sötétben tapogatóznunk.«**

¹⁾ L. A Székelység. IV. évf. 4. sz. 7. 1.

»Vissza a Csíki székely krónika felbecsülhetetlen kincseihez, – írja szépvízi Bálás Béla A Székelység 1935. évi 1. száma első oldalán, – már csak azért is, mert azt időszerűvé teszi az, hogy miként régebben is belső ellenségeink, most is, nem lehet tudni mi okból, hamisítványnak akarják a nem székelyek, – szemben székely nagyjaink egész sorával, – feltüntetni«. Igen ám, de dr. Rugonfalvi Kiss István: székely!

Mielőtt székely őstörténelmünk kérdéseit tovább tárgyalnám rá kell mutatnom dr. R. K. I. Röpiratának egyik, személyemet érintő vádjára, ami különösen jellemzi »ha akarom vemhes, ha akarom nem vemhes« történetírását. Dr. Rugonfalvi K. I. ugyanis A nemes székely nemzet képe c. munkája 1. kötetében megemlékezik Eder József Károly esetéről. »... egyedülálló eset, – írja – a világirodalomban, hogy az író a szómutatóban javítja ki a véleményét.« (46. 1.). Ezt tette ő is, azzal a különbséggel, hogy könyvéhez nem tudván »szómutatót« adni, sietett kijavítani »véleményét« A nemes székely nemzet képe c. munkája III. kötetéhez mellékelt Röpiratában. Valóban egyedülálló cselekedet ez a világirodalomban.

R. Kiss I. dr. ugyanis A nemes székely nemzet képe III. köteteként megjelentetett Seregszemplében ezeket írja rólam:

„Jósa János id. (Csíkszentgyörgyi) stb. *Fia*: János középiskolai tanár Szegeden. Szül. 1888 május 2. Désen. Már gimnazista korában kitűnt írásaival és rajz tehetségével, mint egyet, hallgató is több értekezést és tanulmányt írt, több lapot is szerkesztett. Az egyetem elvégzése után Újszentannára neveztek rendes tanárinak, de nemsiofcára bevonult katonának. A világháború alatt az olasz fronton szolgált. A háború után kiűzték az oláhok. Mezőtúron, majd Szegeden lett tanár. Sokoldalú munkásságot fejtett ki. Szaktudományi tanulmányain kívül novellákat, oktatásügyi értekezéseket írt. Szerkesztője a Hargitaváraljia c. folyóiratnak, mely a szülőföldjétől elszakadt székelység törekvéseinek leghűbb tolmácsolója.”

A Röpiratában pedig azt állítja, hogy én »a következő cikemben« már megajándékoztam magam a »csíkszentgyörgyi« előnévvel, hogy »tanító« voltam, hogy az állattaninál foglalkoztam, de abból se vittem sokra, s hogy belekontárkodtam a történelem tudományába, stb. Miután mindezeknek a valóságot nem ismerő röpiratolvasók hitelt adhatnak, elő kell adnom a következőket: 1907-ben érettségít tettem, 1910-ben absolváltam a kolozsvári tudományegyetemen, ahol középiskolákra szóló tanári oklevelet szereztem a földrajz-természetrész tudományágakból. A középiskolai tanári diplomám birtokában tehát mindig tanár voltam, s még akkor is az lettem volna, ha a sors az egyetemi katedra helyett tanítói katedrával szerencsételtetett volna csupán. Tudnia kellene azonban, hogy 1. sem állattanszakos tanító, 2. sem állattan szak nem volt s ma sincs sehol Magyarországon. Emlékezetének felfrissítése érdekében említtem csak meg, hogy a mat. természettudományi kar egyik szakköre a *földrajz-természetrész*, mint a bölcsészeti karnál a *földrajz-történelem*. Az előbbinek voltam hallgatója én, a másíknak lehetett voloa R. K. I. dr., ha szaktárgya a történelem lett volna, mert Révai Nagy Lexikona XI. k. 699.

lapján azt olvasom róla, hogy: »A budapesti egyetemen filozófiát végzett és jogot hallgatott.« A természettudományi szak pedig nemcsak állattanból állott, mint azt R. K. I. dr. hiszi, hanem emellé sorakozik a növénytan, kémia, ásványtan, közzettan, földtan, stb. Ez utóbbi, a geológia, már történelem. A föld történelme, amelynek a Rugonfalvi-féle történelem, csak kis fejezete. Herder »Ideen zur Kulturphilosophie« c. művében azt írja, hogy a történelem előremozgó földrajz. A földrajz volt ugyanis sok esetben a legnehezebb történelmi problémák megoldója. Aztán szíves figyelmébe ajánlom Richthofen, Vidal de la Blache, Davis, Lampe, stb. tudósokon kívül Lóczy, Cholnoky és elsősorban Gróf Teleki Pál meghatározásait a földrajztudományról, amelyekből meggyőződhetik, hogy az én szakom nem esett messzire a történelemtől, mert a földrajz és a geológia maga a történelem. Én a földrajzból dicséretes szakvizsgát tettem, ha »nem is vittem sokra magam a szakmában«, az még nem olyan nagy szerencsétlenség, de azt mindenki megállapíthatja, hogy már mint középiskolákra képesített földrajz szakos tanárnak van annyi közöm – a kontárkodás vádjá nélkül is, – a történelem területéhez, mint a »filozófiát végzett és jogot hallgatott« dr. R. Kiss I.-nak, de azt is, hogy valaki azért, mert csak »tanító«, nem tiltható el a történetírástól. Egyébként Arany, Gárdonyi, stb. tanítók voltak ... Sohasem volt eddig lényeg az, hogy ki és mi az illető, hanem az, hogy mit ér és mit dolgozik. Ezért most dr. R. K. István becsületbeli kötelességévé teszem, hogy A székely nemzet nemes képe c. munkája III. kötete mellé adott röpirati helyreigazítását újra helyreigazítsa, mivel őseim és így saját magam is jogosan és nem »önajándékozásból« használták és használom a »csíkszentgyörgyi« előnevet s hogy minden cikket, így az ő könyve bírálatára szentelt öt közleményemet is, kivétel nélkül, csíkszentgyörgyi előneveimmel írtam, hogy »tanító« nem voltam és nem vagyok, s végül, hogy szakképzettségünk alapján hasonló, sőt több joggal szóltam hozzá székely őstörténelmünk kérdéseire.

De maradjunk egy kicsikét az állatoknál! Anonymus állatainál. Anonymus (aki pap volt és nem állattanos) egyetlen mondatában négyféle állat is szerepel : sasok, legyek, barmok és lovak. Ezt a mondatot Rugonfalvi könyvében így találjuk: »Annyi sas volt a fákon, mint a légy és felfalták barmaikat és lovaikat. (Őket nem!)« Már most minden értelmes ember könnyen észrevehette és észre kellett vennie, hogy a közleményemben a »lovaikat« helyett téves nyomdai szedés miatt került a »lovasaikat« kifejezés. Ezt nemcsak az »Őket nem!« megjegyzés, nemcsak a 23 sorral lejjebb idézőjelben ismételt »barmaikat és lovaikat« kifejezés, hanem az egész fejtegetés elárulja és bizonyítja.¹ Dr. R. K. I. azonban ezt a sajtóhibát öntudatos szöveghamisításnak tünteti fel, hogy elterelje a figyelmet a lényegről. Hiszen a »sic!« az »Őket nem!« és egyáltalában nem az Anonymus: »Annyi sas volt a fákon, mint a légy, s fölfalták barmaikat és lovaikat« kifejezésre vonatkozik abban az észrevételezésemben, hogy Ano-

¹) L. Hargitaváralja. VI. évf. 367. 1.

nonius e mondatán csak az ütközik meg, aki csudának nézi ezt a természettudományi ismeret hiánya miatt. Hiszen ma is használatosak ilyen kifejezések: »Annyi a gyermeke, mint a rostalika«. A 40-50 km-es körletben élő és uralkodó, egy fiat felnevelő sasok bizonyára nem ültek ezer évvel ezelőtt sem légszámra a fákra s ha igen, akkor lovaik és barmaik fölfalása után egymást is felfalták, aztán az új életkényszer hatása alatt vezették be az egykerendszert. Lám, hová jutunk az állattannál maradásnál! Bírálatomban rámutattam Anonymus, dr. R. K. I. által a székely őstörténelemhez nem tartozó, idézett mondatának lényegére és magyarázatára, abban a tudatban, hogy a mesék és csudák világának ledesztillálása és nem kigúnyolása leend a »legkomolyabb mérlegeléssel« dolgozó szaktudósoknak feladata, mert minden mesének és csudának látszó dologban van valami értékes történeti mag, – amit különben maga dr. R. K. I. is elismer munkája, más helyén, – van tehát Anonymus kigúnyolt idézett mondatában még akkor is, ha »ostobaságnak« és érthetetlennek látszik is – egyesek előtt.

Ezt a történeti magot kívántam felszínre hozni Anonymus nevetségessé tett állattani ismeretéből, amidőn annak a véleményemnek adtam kifejezést, hogy nem élő állatok voltak a légszámra fákra lévő sasok és hogy nem a sasok falták fel a barmaikat és lovaikat, hanem a menekülők ették föl. De ha a »kiforrott historiai módszerrel« dolgozó dr. R. Kiss István A nemes székely nemzet képe c. munkája I. kötetéhez mellékelte térképén kétszeri újrarájzolás után újra átnézve észre nem vette a Földrajzi Intézet ama »nagy hibáját«, hogy a Chygle és társai, – amelyekre a munkájában hivatkozik, – kimaradtak: milyen jögon tör pálcát Anonymus munkája felett, ha abból 1-2 szó kimaradt, vagy ha abban egyes dolgokat nem értve, tévesen értelmezve és alkalmazva nyújtott?

De ugyanakkor, amikor egy szemmel látható és kézzelfogható sajtóhiba miatt engem szöveghamisítás vádjával terhelt a nagy nyilvánosság előtt, ő nemcsak szöveg-, hanem történelemhamisítást követett el, s ennek ellenére én levelemben és bírálatomban csak finoman kérdésbe vettem, hogy hol találta a nem létező bizonyos mondatot?

Munkája I. k. 63. lapján ugyanis forrásokban szereplő »Huni qui et Avari« kifejezést önkényüleg megfordítja s azt állítja, hogy »Avari, qui et Huni« szerepel a forrásokban. Emellett az idézett mondat állítrányát is megváltoztatta. S mit felelt? Mindegy! Szerény véleményem szerint nem az. Mert pl. az örményekről mondhatom, hogy magyarok, de a magyarokról nem mondhatom, hogy örmények. A »mindegy!« nem elintézése a kérdésnek. Egy szaktudóstól ezt el nem fogadhatja senki.

A megrendelő pedig, aki 46 pengőt ad ki egy munkáért, komoly és tárgyilagosan finom portékát vár. Ezt vártam én is. Én csak véletlenül ismerhettem meg az első kötetet. Hallomásból tudom, hogy a II. kötet értékes munka. De a III. kötet??? Hát ez a székely történelem? A nemes székely nemzet képe?

Él nagyon jól ismerem Ammianus Marcellinus, Sydonius Apollinarius s a többiek, nemkülönben a nyugati írók mindama jellemzését, amelyeket hún őseinkről adtak és tudom, hogy nagyon csalódna az, aki ezek jellemzéséből akarná megismerni „őseinket. Való tény azonban, hogy az idegen íróknak az avarokról, főleg Baján gogánjukról nyújtott jellemzésük, az avar történelem tanúsága szerint, éppen nem túlzott. Ha dicső, nagy királyunknak, Attilának és hún őseinek nyílt, tiszta és a mai magyar becsületszóban átörökített hagyományos őszinteségét és a húnkorban a rómaiak előtt is feltűntést keltő szavatartását és ^egyenes jellemszilárdságát összehasonlítjuk Bajám avar király (gogán) és avarjainak jellemével: oly kirívóan ellentétes vonásokat állatpíthatunk meg e téren is, amelyek sohasem tartoztak a hún-székely jellegzetességek közé. A székelység zöme tisztán húnutód, jórészt Balemir első honfoglalása idején a mai Székelyföldön megtelepedett hunok utódiai, akikhez a netádi csata után hozzájuk menekült és befogadott hunok is csatlakoztak. A »szoros« vérokonság ellen fölhozott 12 bizonyítékomat azonban szervesen kiegészíti az az avar jellemrajz, amelyre közleményemben hivatkoztam, amelynek alapján szent meggyőződéssel állíthatom, hogy az avar vérokonság hirdetése tisztára tudatlanságból vagy félreértésből származó »ostobaság« és »sületlenség«, (dr. Rugonfalvi Kiss István szavai), m'ert a hún és az avar testileg-két más fajú nép.

Dr. R. Kiss István A nemes székely nemzet képe c. munkája I. k. 63. lapján pedig kövér betűkkel szedetten ez áll: »Az avar nevű hún törzs«... majd, miután leszögezi, hogy a források »Avari, qui et Huni«-ről szólnak, – így folytatja: »Semmi Okunk sem lehet tehát kétségbe vonni a hunok és avarok szoros vérségi kapcsolatát«. Aztán a Röpirata 2. lap 1-5 sorában ezt írja: »...csak azt nem fo'ghatom fel, hogy miért nem vette észre (t. i. én), vagyha észrevette, miért hallgatta el olvasói előtt, *hogy én (t. i. Rugonfalvi K. I. dr.) a hunoktól, egy hún összekötő csapat néptől származtatom a székelyeket és ezen kis nép megmaradását azzal is magyarázom, hogy később avar töredékek is csatlakoztak hozzájuk...*«

Ez világos írás! Erre szükség volt, hogy az ellenmondásait mindenki tisztán láthassa. Hát miféle szerzet ez az »összekötő csapat nép?« Hát nem avar? És hogy származhat a székelység eme avar inevü hún összekötő csapatnéptől, amikor Anonymus és a hagyomány szerint egyaránt előbb (vagyis az Árpádkor) Attila népe volt? Most világosan állítja, hogy a székelység az avarnevü hún összekötő csapat nép közvetlen leszármazottja, amelyhez avar-töredékek is csatlakoztak, hogy fennmaradásukat biztosítsák! És még meg is ismétli Röpiratában (u. o. 3. bekezdés), – itt már egyenrangú félnek ismerve el, – hogy ő is csak azt állította, amit én, hogy ez az »összekötő csapat nép« (avar!) »a székelyek közelébe« költözött. Ez való, de én azt bizonyítom, hogy sem az avar összekötő csapatnéptől, sem ettől a székelyek közelébe költözött néptöredékektől Attila népe, a székelyek nem származhattak!

Az ellenmondásokat betetőzi e mondata: »A honfoglalás korában még három avartelep volt hazánkban: az egyik Erdélyben érintkezésében a székelyekkel...« (I. k. 64. 1.)

Ha a székelyek »az avar összekötő csapat nép közvetlen utódai« dr. R. K. I. állítása szerint, akkor a Székelyföld miért nem ajvartelep a honfoglalás korában? Hiszen a legnagyobb és első helyen említendő avartelepnek kellett volna minősítenie az egész Székelyföldet!

Azt írja továbbá, hogy: A hunok, avarok és székelyek együtt harcolnak a magyarral Attila örökéért... Az előbbieket (t. i. a hunok és avarok) nyomtalanul beolvadtak a magyarságba! Hát az utóbbiak? A székelyek miért nem olvadtak be a magyarságba?

És vajjon miért nevezték a krónikások őseinket székelyeknek (sciculusoknak), akik elébb Attila népe voltak, s miért nem nevezték avaroknak, vagy avarutódoknak, amikor közismerten avarok voltak és róluk csakhamar megtudta Európa, hogy a hun és avar között csak névbeli különbség van? Vajjon mi okuk volt a ikrónikásoknak arra, hogy a magyarok viselt dolgainak leírásánál elhallgassák azt az európai köztudatot, hogy a székelyek közvetlenül avarutódok s vajjon miért tették meg Attila és nem Baján népének?

És vajjon ma miért vallja és hirdeti székely ember léte a krónikáirókkal, a hagyománnyal és történelmi hitvallásunkkal ellentétben nemzetünket avarutódoknak?

Én Anonymust és a többi krónikást megértem, de azt is, hogy dr. R. Kiss I. csupáncsak elméletrendszerének érdekében és az »igen nyomós szakemberek, nyelvészek és historikusok« által elfogadott tanok előtt meghajolva ragaszkodik a székelyek Attila népének avareredetéhez. Ezért veti el a Csíki székely krónikát és ezért vitte be a történelembe az »Avari, qui et Huni« kifejezést.

A legérdekesebb az, hogy teljes lelkingyugalommal állítja R. K. I. dr., hogy az »avar és hun azonosság megállapításával eliminálta a történelmi és nyelvészeti tanúságok közt eddig fennálló ellenmondást«, s hogy megszüntette a »fájdalmas zűrzavart«, a »circulus vitiosus«, akkor, amikor éppen ő teremtett fájdalmas zűrzavart és circulus vitiosus a hún-avar azonosság és a székelyek közvetlen avarszármazása hirdetésével, amelyet »igen nyomós szakemberek, nyelvészek és historikusok« munkája »egyik legsikerültebb részének« tartják.

Feltehető, hogy ez az »összekötő csapat nép« alattvaló népe lehetett a Scitha-hún birodalomnak, feltehető, hogy ez a nép is, mint más a hunok kiköltözése után fölvezték a hun (fehér hún – ovar chun) nevet, de az semmiképpen föl nem tételezhető, hogy az avar nép »összekötő csapat nép« szerepét töltötte be a fekete skitha-hún és a fekete hún-székely nemzet között. De mégha az avar fekete hún volta kétségtelenül bebizonyítást nyerne is, a székely nemzet még akkor sem közvetlen utóda az avar népnek, mert az Attila hunjaiból való s már ott lakott a mai hazájában, amikor az avarnak nevezett »összekötő csapat nép« megjelent vagy amikor a székelység mellé költözött.

Sok tanulmány után jöttem rá arra, hogy a kiváló szak-tudósok alapos tévedésben vannak. Zajti Ferenc más úton és más forrásokból állapította meg ugyanazt, amit én. Zajti ugyanis megkülönbözteti az Attila-féle hunokat (vagyis fekete hunokat) és a fehér hunokat, akikhez ő a magyarokat és indiai hunokat is sorolja. A fehér hunokhoz sorolom én az avarokat is. A fekete és fehér hunok között pedig tagadom és cáfолоm a »vérokon-ságot« s még jobban a »szoros vérokon-ságot«.

Attila népe és a székelyek is skithák voltak (fekete nép). Ennek bizonyítására a hagyományon kívül egymagában elégséges volna Priscus, akinek feljegyzése szerint Attila lakomáján »odas scythicas canebant.« De II. Theodosius követési üzenetében előforduló eme kifejezés is: »Attila elődei, a skitha királyok, mindig megelégedtek...« stb. Perdöntő továbbá Jornandes ama feljegyzése, hogy a hunok »in proprias sedes remearunt« (t. i. Kis-Scythiába). A Székelyföldön pedig több nyoma van a skitha emlékeknek. Ezzel szemben az avarokról nincs egyetlen egy adat sem arra nézve, hogy a fekete scithákhoz tartoztak volna, ellenkezőleg számos adat és tanúbizonyság szól amellett, hogy az avarok a fehér népek (milyenek a germánok, szakák) közül valók. Ennélfogva az avarok még »összekötő csapat népként« sem szerepelhetnek a hún történelemben, bár érdemük elvitathatatlan: közreműködtek Hunnia fenntartásában a római-frank birodalom elleni küzdelmi során. Továbbá Menander a sirmiumi táborozás leírásánál a hún idegen népként állítja be Baján szövetségében, aki maga is úgy tünteti fel a dolgot, hogy a hún-támadás előtte idegen és nem az ő akaratából történt, mikor a kutigurok sikerén felbuzdulva követeket küldött Konstantinápolyba. Ezek a kutigurok pedig hunok (székelyek) voltak, ami kétségtelen és semmiféle »mesteri« tudománnyal le nem tagadható. »Bajanus missit dena millia Cutrigorum, qui dicebantur Hunni...« Ez az adat is cáfolat arra, hogy a hunok (székelyek) az avaroknak akár közvetlen, akár közvetett utódai lennének.

Abból a körülményből, hogy az idegen lelkű és ellenséges indulatú nyugati írók Hunni, qui et Avarost- »Hunni, qui et Avari«-t írnak, abból, hogy krónikásaink meg sem említik az avarokat, holott a, honfoglaláskor sokan lehettek még olyanok, akik Avariában születtek és a honfoglalás idejében haltak el és végül abból, hogy ez az »összekötő csapat nép« a hunok között mindvégig megtartotta az avar nevet és Hunnia mellett Avaria szerepel: az a meggyőződésem formálódott ki, hogy az avar kérdést teljesen kikapcsolni kell a székelység származtatási kérdéséből. De honnan veszi Rugonfalvi K. I. dr., hogy az avar = hún törzs. Egyedül Rugonfalvi könyvében szerepel az »Avari, qui és Huni« kifejezés és ezt lelméletének hihetővé tétele érdekében úgy állítja az olvasók elé, mintha a forrásművekben az »Avari qui et Huni« szerepelne általánosságban, mert csakis elméletének hihetővé tétele érdekében írhatta a szöveg megváltoztatásával, hogy »Avari, qui et Huni«. Én egy teljes félesztendő áldoztam fel újra a Thury József által idézett források átnézésére,

de rem találtam meg az »Avari, qui et Huni« kifejezést. Hogy pedig dr. Rugonfalvi Kiss István valóban feltámasztotta a Thury József avar-székely elméletét, bizonyítja az, hogy csaknem szóról-szóra átvette az ő megállapításait.

Itt van helye annak, hogy megfeleljek dr. Rugonfalvi Kiss, István ama megjegyzésére, miszerint nem tudja, hogy »milyen felhatalmazás alapján« tiltakoztam az ő avar-eredet elmélete ellen. Tisztán-pusztán ama azonos fölhatalmazás alapján, amellyel ő a székely nemzet nevében hirdeti, most már hat nyelven is kiadni készülő munkájában is, székely nemzetünknek közvetlen avar származását, a hún-avar vérrokonságot és a Csíki székely krónika infamis hamisítvány voltát. Mint a székely történelemmel évtizedek óta foglalkozó geográfusnak és újságírónak nemcsak jogom volt erre, hanem becsületbeli kötelességem is a tiltakozás.. A közzétett levelezésből kitűnik, hogy feleslegesnek véltem a haszontalan polemizálást, de a főnhéjazás és a tudomány leplébe burkolózó önhittség ellen állást kell foglalnia minden jó hazafinak. Joggal kérdezhetném, hogy minő felhatalmazás alapján teszi közhírré dr. R. K. I. öt idegen nyelvű munkájában a székely nemzet nevében elméleteit? E folyóiratnak és a székelység minden tagjának hazánk és nemzetünk iránti elsőrangú kötelessége örködni a legszentebb őshagyományaink felett és azokat nem engedheti semmiféle rögzített önelméletekkel megváltoztatni, elcsavarni vagy megsemmisíteni. Mindenki szabadon elmondhatja »véleményét«, ilyen és hasonló kérdésekben itt e honban, de külföldre csak olyan megdönthetetlennek hirdetett elméleteket dobhatunk, amelyek nem sértik senki történelmi érzékét és becsületes meggyőződését.

Akkor, amikor dr. R. K. I. egy sajtóhibában már »szöveg-hamisítást« lát, az én szövegemet teljesen kiforgatva a valóságból, azt írja Röpíratában, hogy én állítom, miszerint a székelyek három neme közül az egyik hún, a másik avar, a harmadik türk volt. Ezzel szemben azt írtam röviden, hogy az ősi hűntörzs befogadta 1. a szeretvidéki hűntestvéreit, 2. a turkok (magyarok) egy részét, 3. a hunná vált avart (csángót). Majd így folytattam: »Ma Attilának ma Erdély szögletén élő hún, népét *idővel* három nemzetségűniek írták okleveleink, csak ez alapon tehették... *És így* a hunok *e későbbi* három nemzetségének emlékét tartja fenn a trium igenerum Siculi kifejezés. Sehol nem írtam tehát, hogy a »székelyek három neme közül az egyik hún, a írásik avar, a harmadik türk volt«, mert mindenütt és mindenkor egyetlenegy ősi hűntörzsről írtami s csak *későbbi*, a honfoglalás után létrejöhett kapcsolatok emlékezéséről szoltam és feltételesen s más helyen kiemelve, hogy az egymásrautaltság kényszerhatalma alatt némileg összekapcsolódott nemzetségek¹ ruha- és színviseléttel is állandóan megkülönböztették magukat egymástól, aminek nyoma még ma is fennmaradt. És írtam ezt azért, hogy rámutassak a »trium generum Siculi« kifejezéssel kapcsolatban felállított »hún-kabar-székely« és hasonló elméletek tarthatatlanságára.

Épp így csavarja a dolgot a Tudun-Tuhutum kérdésben. Nem cáfol, s csak annyit tud mondani, hogy ő »tudja«, miszerint Tudun »áttért a keresztény hitre és mint Nagy Károly császár hűbérese« Noricumban maradt. JÓ! Hát tisztelettel fölkérem dr. R. K. Istvánt, hogy szíveskedjék megjelölni azt a forrást, amely tud Tudun. Noricumban való maradásáról! Aztán rám fogja, hogy engem a Tudun és a Tuhutum név hasonlatossága »ragadott meg«, mert a nyelvészetben a magánhangzók semmit, a mássalhangzók pedig édeskeveset számítanak, a kettőt egynek véve, Tudunból Tuhutumot csináltam – írja dr. R. Kiss István, E kijelentésével sokat, csaknem mindent elárult. Elárulta, hogy édeskeveset ért a hún-székely nyelv természetéhez, ahol a magánhangzók valóban nem számítanak. Egyébként arra a kérdésre, hogy a Tudun-Tuhutum szavakban szereplő magánhangzók miért nem számítanak semmit előttem, egyedül dr. R. K. I. adhatja meg a feleletet. Ha arra érti, hogy az egyikben kettő, a másikban három »u« magánhangzó van és hogy ezt a harmadik »u«-t nem respektáltam, megnyugtathatom, hogy az ilyen »unrespecfus« sűrűn, előfordult A nemes székely nemzet képe c. művében is, ahol pl. gróf Kuún nevét Kun-nak írja. A mássalhangzók pedig azért számítanak édeskeveset, mert hol meglágyulnak, hol megkeményednek.

Elárulta továbbá, hogy a forrásokat és szakmunkákat felületesen nézte át, mert dr. Szádeczky Lajos pl. már előttem »A székely nemzet története és alkotmánya« c. munkája 24. lapján Tuhutumról szólva e név mellé zárójelben megkérdőjelezve hozzáteszi a Tudun nevet, így: »Tuhutum (Tudun?).« Én azonban nem Szádeczky nyomán indultam meg, hanem gondosan áttanulmányoztam a forrásokat, keresve az okot, hogy Tudun neve miért nem szerepel többé 803 után a forrásokban, hogy Anonymus miért csinálhatott (tehát nem én!) Tudunból Tuhutumot, hogy miért hallgat Tudunról és az avarokról, és hogy miért került Tuhutum szereplése a honfoglalás korába Tassal, Szabolccsal együtt? Ennek a tanulmánynak lett eredménye (és nem a két név hasonlósága ragadott meg), hogy azonosítottam Tuhutumot Tudunnal s hogy megállapítottam, hogy tévesen helyezte Anonymus a rendelkezésére álló adatokat a magyarok viselt dolgai közé. Ilyen tévedés ma is megtörténik, mint ezt éppen A nemes székely nemzet képe III. kötetében látjuk és nem egy esetben, amire még rátérek.

Épp így csúri-csavarja a Lélfalva és Leontinfalva históriáimat is, mert észrevette, hogy alaposan elvetette a sulykot. Ezért előbb viccel akarja elterelni a figyelmet erről, s diadalmasan felkiált: Isten ments! Ő nem házасította össze Lélt és Leontint. mert »mindkettő a férfi nemhez tartozott!« Aztán megjegyzi, hogy az »abc szigorú rendje miatt került egymás mellé – vesszővel illően elválasztva – Lélfalva és Leontinest. Aztán azt írja, hogy az I. k. 58. lapján a helynevek értékelésénél megemlékezett »róluk és másokról, hogy a fejedelmi korra utalnak. Ehhez semmi köze annak, hogy Lehel vezér mikor született; kü-

lönben is ezt a nevet előtte századokkal száz meg száz magyar viselhette.« Aztán felkiált diadallal: »hol van a házasság?«

Folyóiratom V. évf. 352. lapján világosan megírtam, hogy miért fontos Lehel vezér születése. Azért, mert R. K. I. dr. azt írta, hogy: »Lél- és Leontinfalva a magyar fejedelmek korára utalnak.« Meg is mondja miért. »Léi (Lehel) vezér neve közismert, Leontin pedig Konstantinos császár híradása szerint Árpád fejedelem fia volt.« Igen ám, de a császári író hírt ad arról is, hogy a besszek 892-ben a magyarok távollétében az otthonmaradtakat, részben leölték, részben elűldözték. Hogy és mikor kaphatta Lélfalva az Anonymusnál 955-ben szereplő Lehel vezérről nevét?

Egyébképen pedig félreérthetetlen világossággal megírtam, hogy R. K. I. dr. két kort és két korban elnevezett falut házasi-tott össze és szerepeltetett most már a krónikaíró adataira támaszkodva és annak hitelt adva, egy időben, holott Léi (Lehel) apja Tas, scitha-hún vezér volt és Attila birodalmának felbomlása után költözött törzsével keletre. (V. ö. Skith dupe Tasleu.) Egyszóval éppen amiatt, hogy én »törődtem azzal a csekély szá-zaddal, amely a két ember életkorát elválasztja« mutattam rá dr. R. K. István munkájának felületességére és a »kiforrott történelmi módszerének« tökéletlenségére, amit csak most, amikor az I. és III. kötetét újra tüzetesen átnéztem, tárult fel a maga valóságában, meggyőződve arról, hogy ilyen munka több nyelvre átültetve külföldön nem terjeszthető, mert ott is akadhatnak olyanok, akik a betű mélyére tekintenek.

Bírálatomat és e közleményemet egyaránt tárgyilagossággal, sine ira est studio írtam meg. E tárgyilagosság készítet arra a kijelentésre, hogy készséggel adok helyet lapomban a szerzőnek is a következő kérdésekre adandó felelet részére:

Melyek azok a források, amelyekben az »Avari, qui et Huni« kifejezés szerepel és mire alapozza azt a kijelentését, hogy Avari qui et Huni és Huni qui et Avari »teljesen mindegy?« Melyek azok a források, amelyekből arra lehet következtetni, hogy a lófő rang és így a lófőség nevezet a sorban álló lovak fejének összeszámolásából eredtek? Melyek azok a források, amelyek Tudun Noricumban maradásáról, a ker. hitre való áttéréséről és Nagy Károly császár hűbérese voltáról tanúskodnak? Melyek azok a források, amelyekből hitelt érdemlőleg megállapítani lehet, hogy a húnkorban szereplő Tas (akinek nevét a Skith dupe Tasleu oláhos elnevezésű község tartotta fenn) fia Léi azonos az Anonymusnál 955-ben szereplő Lehellel és hogy erről a Léiről kapta Lélfalva nevét? Végül melyek azok a még közzé nem tett bizonyítékai, amelyek alapján a Csíki székely krónikát »infamis hamisítvány«-nak minősítheti?

Ha székely őstörténelmünk e kérdéseire elfogadható válaszok kapok, folytatni fogom a többi székely őstörténelmi kérdéseket. Addig is A nemes székely nemzet képe c. mimikája III. kötetét ismertetem meg olvasóink előtt.

A nemes székely nemzet képe

c. munka III. kötetének bírálata.

»Most újabb sajnálatos esetről kell beszámolnunk. Valóságos kultúrbotrányt okozott az egész Székelyföldön a »Székelyföld írásban és képbein« címmel nemrégiben megjelent, közel ötszáz oldalas albumalakú nagy könyv... A felületes-ségnek és lelkiismeretlenségnek ilyen példáját ritkán láttuk még...«

Az »Ellenzék« 1941. dec. 9-i száma.

Hát lássuk dr. Rugonialvi Kiss István szerkesztésében megjelent A nemes székely nemzet képe III. kötetét is.

Szólnom kell erről a kötetről. Teszem ezt egyrészt a szerkesztő hozzám intézett kívánságára, másrészt hogy e könyv birtokában levők figyelmét fölhívhassam e munka adatainak óvatos használatára, másrészt s főként, hogy rámutassak e könyv mellé kiadható helyreigazítás és pótlás szükségességére. Egyébként hazafiúi kötelességnek tartom e kötet bírálatánál is azt a céltörekvést, hogy a tervbevett öt nyelvű kiadást valahogy mentesítsük azoktól a hibáktól és tévedésektől, amelyeknek első pillantásra már föl kell tűnniök az olvasók előtt is.

Ha olvasóim azzal a kötelességérzettel és megértéssel olvasák lel ezt a nem kis fáradsággal írt ismertetésemet, ami engem ebb .MI is vezérelt, be fogják látni, hogy erre nemcsak szükség, liane.n kötelességteljesítés is volt székely fajtánk iránt. Én ezt a bírálatot, mint részbeni helyreigazítását dr. R. K. I. könyve III. kötetének, különnyomatban is kiadom, s készséggel megküldöm díjtalanul mindazoknak, akik »A nemes székely nemzet képe« kötetének birtokában vannak. Mert meggyőződhet mindenki, hogy e munka az anakronizmusnak egyik legrendkívülbb terméke.

E munka I. fejezete 70 oldalon méltatja »A székely nemzet kiváló tagjaidnak életét és munkásságát; II. fejezete a csonkamagyarországi székelyek seregszemléjét (lustrumát) nyújtja 248 oldalon; a III. fej. pedig 9 oldalon bemutatja am. kir. belügymin. által 1867-1937. között igazolt székely nemesek pusztá névsorát.

Az I. fejezjet volna e kötet legértékesebb része, amelynek 70 oldallapján mintegy 850 székely kiválóságot méltat a szerző-szerkesztő, átlag 3-4 sorban. Minthogy nagyjaink élete és munkásságának ismerete éppoly nevelő és buzdító hatású, mint múltunk története, ezért igen nyomasztólag hat a hiányosság és a feltűnő szűkszavúság a munka e legkomolyabbnak ígérkező részében, amelyet felerészbein Lásztó~pexső, felerészben dr. R. Kiss István állították össze (IV. I.) »közkezenforgó szaklexikonok

alánján«. Némely igazi nagyságunkat selintéz csupáncsak 1-3 sorban. Pl. A világhírű Bolyai Farkasról rövid három sort ír. Ebből is egy sor így szól: Munkássága annyira közismert, hogy méltatását feleslegesnek tartjuk. Azt hiszem felesleges nekünk is ezt a mondatot a kritika bonckése alá venni!

A munka e pusztai sivárságát azonban az adat közlésben feltűnően mutatkozó, rengeteg sok tévedés és felületességből eredő hibák halmaza teszi még sívárabbá. Ezekből, – lapunk helyszüke miatt – csak néhányat mutathatunk be a következőkben: Az első oldalon (a könyv 3. lapja) másfélsorban szerepelteti Agyagási Károly, maroszéki főorvost, azt írván, hogy 1833-ban született. Aki tudja, hogy 1933-ban halt meg 80 éves korában Marosvásárhelyen, gyanúval fogadja a 100 évet, miután A. K. 1853-ban született, a »szaklexikonok« szerint is. A 4. lapon Apáczai Cseri Jánost, Apáczai Cs. János-nak írja. U. Ht a hírneves Altorjai Apor Péter születését 9 évvel előbbre, 1667-re, helyezi, holott 1676-ban született.

A 6. lapon Barabás Béláról öt sort írván azt állítja, hogy 1854-1893- között élt. Téves itt a születési évszám is, mert 1855. december 12.-én szül., még tévesebb a halálozási év, hiszen 1934. máj. 26.-án halt iel Aradon. Az öt sor érdekessége azonban az, hogy a 3. sor szerint 1917-ben Arad főpolgármestre; Barabás Miklóst 1819-ben hozza világra, holott 1810-ben született.

De itt van, a 6. lapon pl. »Barabás Ábel (1853.-)« is, aki eszerint még él, s (aki a munka szerint Homoródkarácsonyfátván született, unitárius tanár és filozófus, és aki az »Újkori filozófia keletkezése« c. művét Kolozsvárt 1884-ben adja ki. Ezért az 1853-beli születésű Barabás ÁbelérHsmételten átnéztem a Lexikonokat és sok más forrásművet, 'de nem találtam más B. Ábelt, csak azt, aki 1877-ben született Verespatakon, aki Kolozsvárt tanult, aki 1903-ban filozófiai doktori oklevelet szerzett és a kolozsvári unitárius főgimn. tanára volt. Hálával venném, mint a Székely Lexikon írója, ha valaki olvasóink közül útbaigazítást adna az 1853. születésű Barabás Ábel felkutatásához.

Zág-oni Aranka Györgyről (1737-1817) azt állítja, hogy 1793-ban alapította meg az «Erdélyi Nyelvművelő Társaságot és a Kézirat Kiadó Társaságot» (Sic!), holott az előbbit 1791-ben, az utóbbit 1792-ben szervezte meg, ül. hozta létre.

A 7. lapon Bartók György erdélyi ref. püspök halálozási éve 1908., a Lexikonban (Révai stb.) 1907.

A 8. lapon baróti Beké Antal történettudósról ír 3 sort így: »(1830-)« Az 1935-ben megjelent Révai Nagy Lexikon 21. (kiegészítő) kötetének 138. lapján pedig ezt találjuk: »szül. 1938. (A II. kötetben tévesen: 1830.), megh. Gyulafehérvár – 1913. május 9.-én«. Ez azt jelenti, hogy dr. Rugonfalvi Kiss István az 1940-ben megjelent »A nemes székely nemzet képe« c. munkája III. kötetében a Lexikon által is rektifikált adatot sem vette tekintetbe s közli a 30 évvel előbb (1911-ben) megjelent II. kötet téves adatát s amellet nem ismeri az általa is elismert

»történettudós« élettörténetét se, mert a halálozási év részére fönntartja a helyet, holott a könyve megjelenésekor Beké Antal 28 éve pihent sírjában.

Benedek Eleket 1859-29 (Sic!) élteti, vagyis meghal mielőtt megszületne. (8. 1.). Laborfalvi Benke József születési évét 1781-re teszi, holott tíz évvel előbb született 1771-ben (9. 1.). A 10. lapon Benkő Károlyról írja, hogy megírta Hárosszék ismeretése c. művét. Nyilvánvaló, hogy sajtóhiba van itt, de az olvasó önkéntelen olvassa Háromszéknek annál is inkább, mert a sor végén Há- és a sor elején rosszék áll. Csak az, aki tudja, hogy, Benkő Károly 1830-1850. között Marosszéken és 1851-54-ig Csíkszékben működött (és Háromszékben nem) s hogy a Századok 1869. évf. közlést adott Benkő halála után 1868-69-ben Kiadott Marosszék ismertetése c. munkájáról, állapíthatja meg, hogy itt nem az »s«, hanem a »Há« a sajtóhiba, ami bizony egy ország-világnak szánt munkánál komoly hiba. A 12. lapon a M. Tud. Akadémia egyik nagy lelőfutárjának, Bod Péternek munkáját így idézi: »Judicaria«. A 13. lapon a híres ezermesternek, Bodor Péternek, halálát 1849-ben állapítja meg, holott csak anynyi bizonyos, hogy 1849. után halt meg. Ugyanezen oldalon Bodor László »főművét« így idézi: »Az elveszett végrendelet«, holott »Az elorozott végrendelet« címen jelent meg. Ugyanez oldalon még található más végzetesség is Bokos Jánosnál, aki 1849-ben születik és 1848-ban, tehát születése előtt egy évvel adja ki a Kassai aratógéppróba munkáját. U. itt Borosnyai-Lukács János erdélyi püspök nevét »i«-vel írja »y« helyett, de a közvetlen közelében »unokája« nevét »Borosnyay«-nak írja. A 14. lapon Borsos Tamás marosvásárhelyi előnévvel szerepel, holott ózdi a család. Meghalt a szerző szerint 1631-ben, annak /ellenére, hogy a lexikonok szerint is 1633-ban hunyt el. Továbbá 1612-ben jelenik meg a török portán, holott, 1613-ban járt ott. U. itt Borsos Sebestyénről csak úgy megjegyzi. ^ hogy »marosvásárhelyi polgár« S hogy a XVI. század végéről történelmi följegyzései maradtak. Mint az említett Tamás apja szintén ózdi, Marosvásárhely bírása 1565-1582 között és krónikáirója, 1584-ben halt meg. Kézirai munkáját 1562. s köv. években írta, de 1571-79. évekről szóló fészek elvesztek. 1580-tól Nagy Szabó Ferenc folytatta. Ennélfogva \$z 1490-től 1570-ig terjedő eseményeket felölelő írásáról nem lehet azt állítani, hogy a XVI. század végéről való följegyzések.

Ennél különösebb két sorocska szerepel a 15. lapon Cseh Sándor »méltatásában.« Azt írja ugyanis e munka, hogy: Cs. 5. »A XVII. sz. végén a XIX. sz. elején élt.« Nyilván a XVIII., Századot átaludta s akkor alkotta meg a »Határszéli székely örleányok« c. színdarabjának kompozícióját.

A 15. lap apró-cseprő hibáin kívül, mint pl.: Cserey Elek »Praxis procuratoria« munkája első kiadási éve 1748 (1746 helyett), – egy súlyos tévedést láthatunk a két Cseh Károllyal kapcsolatban., de erről alább összefoglalólag szólok.

A 16. lapon nagyjait Cserey Mihály R. Kiss I. munkájában

1667-ben született és 1755-ben halt el, holott 1668-ban született és 1756-ban halt meg.

A 20. lapon azt írja a szerző, hogy Elekes Béla 1854-ben született. U. e. sorban azt állítja, hogy 1837-ben Kézdivásárhelyei bíró, tehát 17 évvel születése előtt. A 22. lapon Felméri Lajos: »Az iskolázás jelene...« c. mű művének megjelenési évét 1882-re teszi (1881. helyett). A 23. lapon Deáki Filep József erdélyi püspököt, aki – mint írja – 1740-48. között volt püspök, 1784-ben helyezi örök nyugalomra, tehát 103 éves korában (szül. 1681-ben). Hogy mit csinált a püspök 1784-ig, (36 éven át) arról hallgat a mű, minthogy a püspök 1748-ban már nincs is az élők között.

A 25. lapon Gaál Mózes 1935-ben halt meg, holott 1936. júniusában még keresi a gyógyulást Parád fürdőn. Ifj. Gaál Mózes 1889-ben születik 1894. helyett; Galambos Mihály 1789-ben születik. Nem törődik azzal, hogy G. M. 1778-ban az Odera melletti Frankfurtban egyetemi hallgató, hogy 1782-ban nagyenyedi tanár, hogy 1787-ben jelenik meg utolsó munkája. Ezek az adatok, ha G. M.-ről adott két soros méltatásban nem fértek is el, »A nemes székely nemzet képe« szerkesztője sehogysen állíthatja G. Mihályról, hogy »1789-ben szül. Kézdivásárhelyen«, mert sohasem került volna a székely nagyjaink közé, ha éppen a halála napján születik. U. e. lapon Gábor Áronunkról is ír s azzal kezdi, hogy 1814-ben született. Ha nem is tudjuk pontosan születési évét, mégsem adhatunk a székely ifjúság és atyafiak kezébe olyan munkát, amelyből nagyjaink életét elferdítve ismeri meg. Nem tudom honnan szedte ezt a friss adatot, mert az összes szaklexikonok 1810-ről tudnak és az életrajzírók is 1810. körül tudják Gábor Áron születését. Ugyane lapon Gagyhy Dénes 1925-ben hal meg, két évvel halála (1923.) után.

A 26. lapon Gállfy Sándor, Martonosi Rugonfalvi Kiss Istvánék szerint 1819-ben születik, holott 1817-ben, tehát két évvel születése előtt, Székelykeresztúron tanuló. A 27. lapon Agyagfalvi Góró Lajos nem 1864-ben, hanem 1865-ben született. A 28. lapon Gyergyai Albertet XVII. századbéli költőnek teszi meg, holott a szaklexikonok XVI. vagy XVII. századbelinek írják. A 30. lapon Holló Lajos: »A közigazg. rendezése« c. munkája megjelenését 1891-re teszi (1890. h.). Ilyefalvi István munkájának címét pedig így idézi: »Jephta, sive tragoedia Jephtae ...« Illyés András munkája címét felékezi, idéző jelbe téve »A keresztényi életnek példája...« helyett. Ilyen sűrűn fordul elő.

A 32. lapon Jakab Lajos Rugonfalvi K. I. szerint 1808-ban születik. A hiteles adatok szerint 5 évvel előbb, vagyis 1803-ban született s nem szentgericei, hanem nagyszentgericei. A 33. oldalon állítja, hogy Dersi Kanyaró Ferenc »Zrinyi ismeretlen munkája« c. műve 1894-ben jelent meg (1890 helyett). Ilyen felületes önkényszerűséggel javítja át a 34. lapon egy olyan székely nagyságunk halálzási évét is, mint a közkezen forgó levelező lapokról közismert Kelemen Didák szentatyáét, akit 1747-ben helyez sírba, halála után három évvel. Így tesz Kelemen La-

jossal is u. e. oldalon, amikor 1849-ben parentálja el 1848. helyett. A 35. lapon »Keresztúri Demeter, (Dobafalvi)«-ról állítja, hogy Szeben ostrománál esett el 1660. jún., 10.-én, holott pestisben halt meg május 28.-án. U. e. lapon Kiss Mihályt 1781 - 1887-ig élteti, tehát 106 esztendeig. így a székely nagyságaink között »A nemes székely nemzet képe« c. munka szerint vannak olyanok is, akik kétszer annyit élnek, mint a valóságban éltek. Kiss M. ugyanis 58 éves korában halt el, 1837-ben. A 36. lapon Kolumbán János első művéről ezt írja: »1759. és még négy kiadás, holott 1758-ban írta és 1770-ben adta ki. Hol van a »négy kiadás« ?

A 37. lapon Csíttszentiványi Koronka Antalt már halála előtt három évtizeddel eltemetteti Rugonfalvi K. I.. Szerinte meghalt 1855-ben. annak ellenére, hogy 1879-ben még munkát adott ki és 1885-ig élt. U. e. lapon Cs. Koronka Lajos »A'szerecseny lány« c. színműjéről azt írja, hogy 1803-ban előadták Kolozsvárott Ha ez fontos megemlíteni való, akkor még fontosabb lett volna az, hogy előadták Marosvásárhelyen 1804-ben, és Pesten is 1809-ben!

A 38. lapon a sok sajtó- és névírási hiba során «találunk egy olyan súlyos és könnyelműségre valló hibát, ami szinte általános a 70. oldalon, De erről is alább szólok összegezve.

A 39. lapon már szinte hemzsegnék a történetírási hibák és tévedések. Nézzük sorrendben:

1. Zabolai Kpváts Józsefről azt írja, hogy »megh. 1767«-ben, annak ellenére, hogy pont ebben az évben választják meg nagyenyedi tanárnak. Nyilván nem volt oka örömeiben meghalni, hiszen még 28 évig jókedvben élt 1795-ben bekövetkezett haláláig.

2. Kovács Miklósról azt állítja, hogy 1789-ben született. Miután a hites források szerint 1794-ben áldozó pappá szentelték, így megtörtént az a csuda Rug. Kiss I. könyve szerint, hogy öt éves korában Kovács Miklós már fölszentelt áldozó pap. Ehhez képest már nem nagy tévedés az, hogy egy évvel később (1828-ban) avatja püspökké!

3. Székelykeresztúri Kovács Ödönről azt írja, hogy Kovács Jánosnak, aki 1856-ban született, (38. 1.) testvéröccse, holott Ödön 1844-ben született és 12 éves, mikor János »bátyja« megszületik, tehát nem lehet öccse Jánosnak. Ezzel kapcsolatosan még azt is elmondja, hogy János »bátyja« mellett Ödön volt a modern magyar liberális »theologia« egyik legkövetkezetesebb képviselője. Miután János nem volt soha teológus, hanem kiváló matematikus és fizikus, rájövünk a tévedések tévedésére, hogy csakugyan öccse volt Ödön annak a teológus bátyjának, akit Albertnek kereszteltek az 1838. esztendőben.

4. Kozma Döme nem 1828-ban, hanem 1827-ben született. Egy év!

5 »Kovácsnay Sándor«-ról ugyancsak a 39. lapon azt írja, hogy két latin nyelvű vígjátékát »Két komédia« címmel 1792-ben adta ki. Ezzel szemben a tény az, hogy 1781-ben írta és

1782-ben, halála előtt egy évtizeddel adta ki. Egyébként 1792-ben halt meg. Megjelent még 1836-ban is egy kiadás.

6. E lapon is, mint több más helyen kénye-kedve szerinit írja a családneveket és a helyneveket. Pl. itt Kozma Gergelyt szentgeliceinek írja.

7. Sokkal súlyosabb hiba az, amit ez oldalon R. K. I. dr. »Kovácsnay Sándor«-ral elkövetett. Maga a név is helytelen, mert itt Kovásznai Tóth Sándorról van szó, tehát nem lehet »y«-os családi név-a származási előnév. Az öt sornyi méltatás kritikáját még ezzel nem lehet lezárni. Ugyanis az 1730-ban született K. Sándort bemutatja a 68. lapon becsületes nevén is: Kovásznai Tóth Sándor-nak, azzal a különbséggel, hogy itt már közli a halálozási évszámot (1792.) is. Itt azután két sorban méltatja »Kovácsnay Sándor« alteregoját, két kiváló székely atyafit csinálva egyből. De ha már itt tartunk meg kell mondanunk azt is, hogy e szaktörtémeszi művelet éppenséggel nem ritkasága »A nemes székely nemzet képe« c. munkának. Miután szorosán idevág, itt sorolok fel egy néhányat. A 44. lapon 8 sort áldoz az író-szerkesztő az 1561-ben született Marosvásárhelyi Gergely jezsuita atyának, akinek – mint írja –eredetileg Mészáros volt a neve. A 70. lapon megint előveszi, de most 5 sorban mint marosvásárhelyi Vásárhelyi Gergelyt mutatja be az olvasóknak, azzal a változtatással, hogy 1562-ben hozatja a világra. És nem veszi észre, hogy mind a kettő egy és ugyanazon személy, pedig látja, hogy mind a kettő jezsuita atya, mind a kettő 1623-ban hal el, mind a kettő Kernpis Tamás Imitatio-jának fordítója, de hát miért ne lehetne kettő az egyből, ha a nevet módosítva az egyik születését 1561-ben, a másik születését 1562-ben állapíthatja meg »A nemes székely nemzet képe« c. mű szerkesztője. – E műveletet láthatjuk a 15. lapon is, – amire fentebb hivatkoztam, – ahol már közvetlen egymás mellett szerepel ugyanazon két egyéniség. Az egyik Cseh Károly (Alsócsernátoni), a másik Csernatonai Cseh Károly. Az előbbit 8, az utóbbit 5 sorban méltatja. Mind a kettő 1838-ban születik mind a kettő orvosdoktor és mind a kettő Borszék fürdőt ismertette meg önálló munkában. Hát ezek miatt ugyan lehetnek ikerk is, bárha két faluban jöttek a világra, és a világ csodájára ugyanúgy él. tanul, dolgozik és alkot mind a kettő. Természetesen a halálozási évet itt sem közli a szerkesztő, mert az már igazán feltűnő ritkaság számba menne, hogyha a két személy iker volna még a halálban is. És ennek a műveletnek nincs vége, »A nemes székely nemzet képe« c. mű mindössze 70 oldalán. Mint ha a szerkesztő mind jobban belejönne a szellem- és testhasadás gyakorlati alkalmazásának munkájába, már teljes névazonossággal mutatkozik be két helyen, – csupán csak betűszedés különbséggel, – egy és ugyanazon személy; így: Miklósvári Sebe János (48. 1.), Miklósvári Sebe János (59. 1.). Az előbbiről csak ennyit ír: »Teleki Mihály udvari papja, később Tótfalun ref. lelkész. Halotti beszédei és gyászversei jelentek meg.« Az utóbbiról pedig ezt: »1715-ben misztótfalusi lelkész és nagybányavidéki ref. esperes. Halotti beszédei maradtak fenn!«

Az 52. lapon bemutatja Nagysolymosi Mihályt, a 61. lapon Solymosi Nagy Mihályt szószerint így:

»Nagysolymosi Mihály a XVII. század végén nagyszebeni magyar tanár volt. Két alkalmi latin költeménye ismeretes.« (52. l).

»Solymosi Nagy Mihály ref. esperes. 1673-1729. Theológiai értekezése, alkalmi beszédei és költeményei jelentek meg latin és ma^s gyár nyelven.« (61. l.).

Kétségtelen, hogy egy személy a kettő, mert »Nagysolymosi Mihály« nevű nagyszebeni tanár senki más nem volt, mint Nagy Solymosi Mihály, akinek 1696-beli munkáján Michaelis N. Solymosi szerepel és nem »két latin költeménye ismeretes«, hanem latin és magyar üdvözlő verseket írt, mint ahogy azt Solymosi Nagy Mihálynál említi Rugonfalvi Kiss István. Erről a Nagy Solymosi Mihályról – ismétlen – csak annyit tudtam megtalálni munkáin kívül a leggondosabb kutatás után, hogy Nagyszebenben! volt tanár, de arról, hogy »ref. esperes« volt és »1673-1729« közt élt, eddig semmi nyomot nem találtam. Ha ilyen nevű ref. esperes is élt ugyanazon időben, akkor is nagy tévedés van a Nagysolymosi Mihály neve és a két latin verse körül.

Itt van egy másik példa a 65. lapon, szintén tőzsomszédságban lévő két Szentgyörgyi Istvánról. Mind a kettő tanító, mind a kettő 1853-ban született, mind a kettő tankönyveket írt az elemi iskolások részére és mind a kettő szépirodalmi cikket írt az erdélyi lapokban. Idézem szóról-szóra, hogy a mesteri fogalmazást, írást és a történetírás művészetét is újra bemutassam. Tehát:

»Szentgyörgyi Lajos szül. 1853. Tanító. Az ő buzgólkodása hozta létre az első magyar gyermekjáték gyárat. Sok szépirodalmi és közérdekű cikke jelent meg az erdélyi lapokban. Földrajzi tankönyvet is írt.«

»Szentgyörgyi Lajos (1853-) elemi iskolai tanító. Szül. Szolokmán (Udvarhely m.). Szépirodalmi és vegyes tárgyú cikket írt az erdélyi lapokban és két tankönyvet az elemi iskolák részére.«

Hogy befejezzem az ilyirányú szemlét, még megemlítem a 38. oldal szinte szenzációszámba menő ilyenmű műveletét. Itt ugyanis szerepeltet egy *sepsiszentgyörgyi Kovács Dénest* és egy *szemerjai Kovács Dénest*. Mindkettő 1861-ben születik, halálozás év mines. Az előbbiről ír 7, az utóbbiról 2 sort. Az előbbinél felsorolja az utóbbi munkáit. Az utóbbiról pedig helyesen megírja, hogy a Kis Újság szerkesztője volt, pedig ez volt szerzője az előbbinek tulajdonított munkáknak is!

Íme A nemes székely nemzet képe munka III. kötetének »A székely nemzet kiváló tagjai« című fejezete így szaporítja meg nagyjaink számát, holott kétannyi kiválóbbnál kiválóbb nagyságot szerepeltethetett volna a szaklexikonok és forrásmunkák kötetéből egyaránt.

S most térjünk vissza a 41. lapra, ahol még egy olyan kiváló székely nagyságunknak, mint osdolai Kuún Géza grófnak, aki a M. lud. Akadémia másodelnöke volt, hibásan »Kun«-nak írja nevét.

U. e. lapon Köteles Sámuel munkáit így sorolja fel:

»Logika. Az erkölcsi tudomány eleje. A filozófia encyklopaediája. Filozófiái antropológia. (?) Kéziratban ... Politikája és Statisztikája.« (Szó és betűszerint idéztem!) összehasonlítás kedvéért közlöm a kiváló székely akadémikus és filozófiai író idevágó munkáinak címeit: »Az erkölcsi filozófiának eleje; Közönséges Logika, vagy az értelem tudománya; Philpsophia Encyklopaedia; Kéziratban: A filozófia története; Görög filozófia históriája; Szép ízlés tudománya; Metaphysica, jus naturae"...«

Hol van itt szó az »erkölcsi tudomány elejéről?, »Filozófiai antropológiáról«, »Politikáról és Statisztikáról?« A székely kiválóságaink munkái címének ilyen átalakítása és megnyírbálása nem ritkaság ebben a műben. Már ez oldalon is több effélet találunk, mint Kőváry László: »Erdély földje ritkaságai« (»Erdély természeti ritkaságai« helyett, stb.) A 42. lapon Lakatos Károlyt csíkszentsimonyi és ernyesi előnévvel tiszteli meg a szerző rosszul a szaklexikonok után. U. e. oldalon László József (Altorjai) »Várhelyen« (Sic!) születik.

A 43. lapon általában a gróf Lázár családról szólva megemlíti, hogy Jánost *Janas Dacicus*-nak nevezték. Ezt nem hallottam és nem találtam sehol. Ellenben a forrásaim szerint »erdélyi /anus Pannoniciis-nak és kora Virgiliusának« nevezték L. Jánost. U. e. lapon Lázár Gyulának méltatásánál örömmel állapítottam meg, – bár itt is helyet hagy a halálozási évnek, holott 1912-ben már meghalt a »szaklexikonok« szerint is, – hogy nem a Lexikonból vette adatait, mert pl. a Révai N. Lex. szerint a Történelmi Könyvtárt 1872-82-ig szerkesztette Aldor Imrével, míg forrásaim szerűit, 1871-1885-ig szerkesztették, miként R. Kiss I. is írja. Azonban már kellemetlenül hat, amikor azt írja, hogy »majdnem 40 művet írt,« amikor magam 42 művét ismerem, tehát nem »majdnem«, hanem »több mint« 40 művet írt. U. e. lapon azonban »majdnem« elkeserített az, hogy nem találtam meg sehol azt a szárhegyi Gr. Lázár Istvánt, aki R. K. I. könyve szerint 1782-ben szül. és 1865-ben halt meg, továbbá cs. és kir. kamarás volt. Szerencse, hogy megemlítette nevével kapcsolatban a »Gyalog és huszár verbunk dalok« c. művét is, mert csak így jöhettek rá, hogy Rugonfalvi L. Istvánja nem más, mint L. József gróf, aki u. akkor született a halt el, cs. és kir. kamarás és szerzője volt az említett daloknak.

A 44. lapon Makkai Domokosnál »Másokkal együtt Nagy papok életrajza« (Sic!) c. munkálat kiadását 1873-ra teszi, holott 1877-ben jelent meg. A 45. lapon két csíkmindszenti édes testvér nevét írja kétféleképpen rosszul. Az egyik Csíkmindszenti »Mértonffy« Antal kanonok és egyházi jogtanár, a másik Csíkmindszenti »Mártonfy« József erdélyi püspök. Tudja, hogy testvérek s mégsem következetes a családnevek írásában, ha nem tudja, hogy a család sohasem írta y-nal a nevét, s hogy az anyakönyvekben Márton és Mártonffi felváltva szerepel. De ott van a Vasárnapi Újság 1858. évf. 8. száma, amelyben a püspök arcképe és eredeti névaláírása is megtalálható, ami azt igazolja, hogy

a püspök is »i«-vel írta nevét, így: Mártonfi. Ilyen hiba a 47. lapon a «Mihályi» Farkas neve a Mihál (Mihály) helyett. (így találtam több régi írásban a székely regős nevét.). A 48. lapon és az 5. lapon is Miklósffy Imre, illetve Bálás Sándor neveinél Csíkvacsarcsii származási név szerepel. Ez már nem sajtóhiba, mert következetesen használja. Ezt a súlyos hibák egyikének tartom, mert egy kis diáknak is tudni kell, hogy az i-végű helynevek főhangzója az i melléknévképző előtt elmarad, vagyis a képzett melléknevet nem szabad két i-vel írni. Ennélfogva nem piskii híd, hanem helsinki ember s nem csíkvacsarcsii nemes, hanem piski híd, helsinki ember, csíkvacsátesei nemes. A 49. lapon alsócsernatoni Molnár Jánost megfiatalította: 1826-ra téve születési idejét 1825 helyett. Az 50. lapon Musnai Mihályt s társait Muzsnainak írja. Az 51. lapon három lényeges tévedés van: 1. Köpeczi Nagy György nem 1780-ban, hanem 1788-ban született; 2. Az 1854-ben szül. Nagy Károlyról írt két és fél sorban »Már« maros Sziget«-, »Mármarososi Tanügy«- és »Mármaros megyéről« ír, holott a Máramaros a 'helyes; 3. A Kisborosnyón szül. Nagy Károly születése megint téves, mert nem 1866, hanem 1868-ban született. Az 52. lapon Nagy László volt főiskolai igazgatóval kapcsolatban minden rostálás nélkül veszi át az adatokat. Már maga a név helytelen, ami azt igazolja, hogy a »szaklexikonokat sem lehet 100%-ban forrásul használni, mert a magyenyedi Kollégium 1914-15. évi értesítője 12-22. lapjain Fejes Áronnak nevezett kiválóságunkról írt életrajzában nem Nagy László, hanem Nagy Lajos szerepel. U. e. oldalon Nagy Miklós nem 1845-ben született, hanem 1848-ban.

Az. 54. lapon azt írja Papp Andrásról, hogy tanár »Székelyudvirhelyen«, ami szintén valótlan, mert Csíksomlyón és Csíkszeredában volt tanár, ami kitűnik a csíksomlyói r. k. főgimn. 1894-5. évi Értesítője 450. lapjáról, amely szerint tanári vizsgát 1879-ben tett, u. ez év szept. 1-től 1882. évi aug. 31-ig ideiglenes, szeptember 1-től rendes tanár, később a Csíkszeredába telepített r. k. főgimn.-ban tanított. 1911-ben nyugalomba vonul,!

U. e lapon: Pap János »Hat hangú ének c. a. 1796. hat nyelven adott kérdéseket és feleletet«- írja. A munka címe: »Hat hangú ének, avagy magyar, deák, német, angol, francia és olasz nemzeti beszélgetések.«

Az 55. lapon Pákei József (Pákei) szerepel, holott Pákéi j. (Pákéi). U. itt Pálffy János 1854-ben hal el, holott 1856-ban még cikkezik s nyilván 1857-ben hal meg (Lexikonban: 1856-ban). U. it: Pálffy Mór a »Földrajzi közlemények« szerkesztője, »Földtani Közlöny« helyett. Az 56. lapon Pánczél Pál méltatásánál ez áll: »A magyar nyelvnek állapotjáról Pest 1806. (Jutalomdíjat nyert.)« A munka címe így szól: »A magyar nyelv állapotjáról, kiműveltetése módjáról. Megjutalmaztatott felelet. Pest, 1806.« Az előző munkája címlapján »Kérdésekben és feleletekben írott a gyengébb ifjak számára« – alcím ad fölvilágítást a jutalomdíj iránt. E lapon így ír: »Pápay János, Rákóczy Ferenc

titkára.« (Mind a két nevet i-vel írták.) Sándor Balázs pedig Lokodi (így!)

U. itt Petelei Istvánt megteszi a Kolozsvári Közlöny szerkesztőjének, holott a lapnál csak dolgozott, 1880-ban az újságírói pályára lépve. 1886-ban alapítja és szerkeszti 1892-ig a Kolozsvár c. lapot. Megteszi továbbá a Kemény Zsigmond társaság oszlopos tagjának, holott a Petőfi Társaság választotta tagjává 1880-ban U. ez oldalon Péter Mózes »193«ban halt meg.

Az 57. lapon Kibédi Péterfi Pál 1863-ban hal meg halála (1861. után két évvel. U. itt Pungur Gyula 1850-ben született, hét évvel később születése (1843.) után.

Az 58. lapon Rosnyai Dávid méltatásánál kettős nagy hibát köve. el. Ezt írja: »1682-ben megjelent Horologium Turcicum c. művében a apncsantrata három fejezetének fordítását adja«. Az egyik hiba az 1682-beli megjelentetés, holott csupán pusztán kéziratban maradt. A másik súlyos hiba a híres ind mesegyűjtemény címének többszörös elrontása és kisbetűvel írása. Meglepő és szokatlan jelenség ez a tudományos munkában, annál is inkább, mert az irodalommal foglalkozók előtt éppen nem ismeretlen e cím: Pancsatantra.

Az 59. lapon ez áll: »Sándor Zsigmond. Állítólag ő írta a Csíki székely krónikát 1796-ban.« Ennyit ír és ilyen szépen. Rugonfalvi Kiss István egyszerűen nem vesz tudomást dr. Endes Miklósnak Sándor Zsigmondot e vád alól fölmentő jogerős ítéletéről 1940-ben sem, egyszerűen nem akarja tudomásul venni, vagy talán nem is tud arról, hogy Ferenczi Károly gyergyószentmiklósi főesperes közzétette a Gyergyó 1905-beli (V. évf.) 28-33. számaiban, tehát 36 évvel ezelőtt, a Csíki székely krónikának egy 1776-beli kéziratot könyvben talált másolatát.

Ferenczi Károly főesperes 1905-ben ugyanis a Gyergyó V. év.: 28. számában a következőket írta:

»Van egy bekötött kéziratot könyvem, ezen – sarkára nyomott – címmel: »Miscellanea Profana«. A könyv utolsó lapján ez áll. »Én Markos András lettem deákká Kolozsvárott az 1776-ik esztendőben 10-a Februáriusban. És azotától fogva az egész Collegiumba létemig vettem Divisiót e szerint, melyet a Partikuláris Minuták-ból írtam ki« stb. Ezen könyv legutolsó kéziratának címe ez: »A székelyek közt lévő főbb nemesek eredetéről, hogy t. i. kinek legyenek successor!, maradéki, s egyéb szép régiségekről«. összehasonlítottam – írja Ferenczi – ezen kéziratot a Szabó Károly jeles történetírónak, az 1533-iki székely krónika hitelességének védelmével és úgy találtam, hogy az én kéziratom is egyik másolata a »Csíki Krónika«-nak, még pedig becsesebb a Szabó Károly által ismerteknél, mivel ez 21 évvel előbb magyar fordításból másolatott. Szabó Károly a Csíki Székely Krónika ügyéről tárgyalván: Ez őstörténeti kincsnek teljes tisztába hozatala végett lelkes felhívást intéz »a haza minden közreműködni képes fiaihoz a Csíki Székely Krónikának újabb és újabb kritikailag megtisztított kiadhatása végett.« Ennélfogva hazafias

kötelességet vélek teljesíteni azzal, hogy kéziratomat, mely az eddig ismertek között a hatodik és legrégibb, a »Gyergyó« hasábjain előbb a nagy közönséggel megismertetem s később külön füzetben is kiadom, azon célból, hogy a történetbúvároknak »anyagot szolgáltatassak ez által is az oly régen várt Székely nemzet történetének megírására és a Krónika ügyének tisztába hozatalára. Ferenczi Károly, főesperes.«

Hát kérdem tisztelettel megengedhető-e az egy tudományos munkában, hogy valaki azért, mert valamit nem tud, megvádolhasson történeti személyeket? R. K. I. dr. munkája I. kötetében »infamis hamisítvány«-nak bélyegezte még a Csíki székely krónikát, s most III. kötetéből megtudjuk, hogy »állítólag Sándor Zsigmond írta«. Kik állítják ezt? Egyedül csak R. K. I. dr.. Mert már jó 35 éve tudjuk, hogy Sándor Zsigmond, aki 20 éves korában, 1796-ban, végezte a jogi akadémiát¹⁾, sem koholója, sem átalakítója, annál kevésbé írója nem lehetett a Csíki székely krónikának, amelyet 1776-ban, – amikor Sándor Zsigmond születhetett, – Markos András lemásolt egy a »Partikularis Minuták« címet viselő kéziratot könyvből, amiről 1905-be Hi Szádeczky Lajos tanulmányának megjelenési évében, előzetesen hírt ad Ferenczi Károly főesperes.

Íme a munka szerint a csecsemők is írnak krónikát hogy újra vád alá helyezhesse ország-világ előtt Sándor Zsigmondot a felmentő jogerős ítélet ellenére!

U. e. lapon három Illencfalvi szerepel egy Illencfalvi mellett. Illene már egyszer rendet és rendszert teremteni a székely tudományos irodalmi munkákban!

A 60. lapon megjelenik Sebesi Jób neves atyánkfia. Szószereint ezt írja:

»Marosvásárhelyi. A székely népdalok és mesék gyűjtője, ő állította össze a magyar népköltési gyűjtemény VI. kötetét. (Székelyföldi gyűjtés.) Ezenkívül Harasztok, Költemények. Apró elbeszélések c. munkái jelentek meg.«

Miért Marosvásárhelyi? Azért-e, mert Nagyalambfalván született vagy azért, mert 34 éves korában Marosvásárhelyen halt meg? Való, hogy fiatalabb korában szorgalmasan gyűjtögette a székely népköltési termékeket. Valótlan azonban, hogy ő állította össze a M. Népk. Gyűjt. VI. kötetét, mert a) A M. N. Gy. I.-III. kötetét Arany-Gyulai szerkesztették; b) a IV.-XII. köteteket pedig Sebestyén Gyula; c) s mindezek mellett Sebesi Jób gyűjtései a M. Népk. Gyűjt. III. kötetében láttak napvilágot, amely 1883-ban jelent meg. Hol volt még akkor a VI. kötet? Sebesi Jób végül nem »Apró elbeszélések«, hanem »Apró történetek« címmel írt. U. e. lapon Sebesi Samu nevét Sebesi-nek írva, kiemeli, hogy, »több egyfelvonásos színdarabját adták elő«. A valóság az, hogy ugyanannyi 3 felvonásos da-

¹⁾ L. Szádeczky Lajos: Csíki székely krónika c. tanulmánya (a M. Tud. Akadémia kiadása 1905-ben) 75 l.

rabja is színre került az egy félvonalasok mellett. A 60. lap még egyébe, szenzációszámba menő felületességet is tartalmaz. Seprődi János szülőfalujáról, Kibédről azt állítja, hogy Udvarhely vm.»ben van! Vajjoh mit szólnak a Marostorda vmegyei székelyek »A nemes székely nemzet képe« c. munka eme eltulajdonító műveletéhez? Ugyane lapon megemlékezik egy Sigmondról (Dezső) – hogy egy ilyen természetű hiba- mulasztásra is rámutassak, – aki közigazda, nagyipari vállalkozó és országgy. képviselő volt. Miért választotta éppen őt a sok közül 2 és fél soros méltatásra? Hiszen voltak nála hírnevesebb Sigmondok is. Az egyik a M. Tudományos Akadémia tagja volt. Egy másik föltárta Oláhország államlétének alapját tevő petróleum bányákat, volt köztük zeneszerző, államtitkár stb. De S. Dezsőnél nem tartja érdemesnek halála idejét megnézni és kiírni mondjuk a Réval Lex. VI. köteteiből, hanem a gondolatjei után helyet hagy részére! Ugyané lapon így idéz nevet »**Bölöni Sykó Miklós**«, aki Homoródoklándon szül. 1816-ban. A Világlexikon sz. szül.: 1815-ben. A Pallas Lex. sz. »Sikó Miklós (Mihály) festőművész szül. 1820. körül Erdélyben. A Révai N. Lex. sz. születéshelye: Seplér. (így! Nyilván a Kolozs vm.-i, ma Marostorda vm.-i Septér. Seplér-t nem találtam a Helységnevtárakban). És így tovább. Ebből is látható, hogy mennyi kétség merül fel itt is e munka »homoródokMándk (Udvarhely vm.) születésű »bölöni« (Háromszék vm.) származású »Sykó« (meglehet, hogy a csíkvármegyei Sikó család tagjai Miklós két és félsornyi éleadatai körül.

A 61. oldalon Sombory Lászlót Sombori-nak írja. A 62. oldalon Sylvester György »19796«-ban, azaz tizenkilencvenhét-hétszázkilencvenhatban születik. A 63. lapon Szacs vay Sándor-ról azt állítja, hogy a pozsonyi Magyar Hírmondó »megteremtésén fárad«. Szacs vay Sándor érdemeit nem kívánom kisebbiteni? de mégis le kell szögeznünk a történelmi igazság szellemében, hogy a Magyar Hírmondó megteremtője és alapítója Ráth Mátyás volt egyedül. Szacs vay a M. H. szerkesztésénél tevékenykedett 1780-tól, (a lap 1780. január 1.-ével indult), de a lap »megteremtése« Ráth Mátyás egyedüli érdeme. Ha a M. H. »megteremtése« Szacs vay megteremtő fáradásának lett volna eredménye, Ráth Mátyás, midőn 1782-ben Győrben lelkésznek választják, Szacs vaynak adja át a lap szerkesztését s nem Barczafalvi Szabó Dávidnak. 1783-ban Mátyus Péter, 1784-ben Révai Miklós, majd megint B. Szabó Dávid veszi át a szerkesztést ekkor Szacs vay Sándorral. Végeredményben nem »fárad« Szacs vay, a M. H. megteremtésén, hanem annak csak a szerkesztésénél munkálkodott közre.

U. e lapon ilyen szépen idézi Szaniszló Ferenc szerkesztésébe! megjelent egyházi közlönyt: »Fasciculi Ecclesiastico-Literarii.« A 65. lapon »Sepsiszentiványi Szentiványi Mihály«-ról azt állítja hogy »Az 1841.-i országgyűlés alkalmával politikai munkát írt a nemzeti reform érdekében.« Ezzel szemben a valóság az, hogy az 1840-42. között szerkesztésében megjelent Remény c. zsebkönyv-ben Vándor írói álnévvel írt útjegyze-

két, elbeszéléseket és verseket. Ugyancsak e lapon Szentrontási Szereday Antalt szerepelteti, aki Domonkos volt, s megállapítja, hogy 1740-ben szül. és 1799-ben halt meg. Honnan? A források szerint 1740. körül született és 1795. körül halt meg. A 65. lap még tartalmaz egy szenzációs genealógiai érdekességet. Székely Ágostont megteszi Ádámosinak és Sz. Bertalan festőművész fiának. Arról, hogy Sz. Á. ádámosi lett volna a Lexikonok nem beszélnek, de arról sem, hogy Sz. Bertalan fia lett volna. A fia Árpád volt, szintén festőművész, akiről hallgat »A nemes székely nemzet képe«.

A 66. lapon a XVI. században szereplő Székel Balázst Székelynek-nek írja. Ugyan e lapon megállapítja, hogy Bencédi Székely István 1538-ban adta ki kalendáriumát. Lehet, de év nélkül jelent meg. Egyik munkájának pedig így idézte a címét: »Chronika a világ minden dolgairól«, Chronika ez világnak minden dolgairól helyett. U. itt Siménfalvi Székely Mózes pontosan 1550-ben születik, holott csak annyi ismeretes, hogy az XVI. század 50-es éveibe született. A 67. lapon Aranyosrákosi Székely Sándor 1779-ben születik, holott 18 évvel később 1797-ben.

Ugyan ez oldalon »Telegdi« Csanád 1348-ig érsek, holott nyilván 1349-ig, haláláig, érsek volt. E lapon még érdemesnek tartja megemlíteni, hogy Tiboldi István az 1880-as években halt meg. A források föl kutatása alapján lapomnak, a Hargitaváraljának 1936. évf. 1. számában megírtam T. I. életrajzát, s megállapítottam, hogy 1792-ben született, hogy 87 éves korában, 1879. októberben még élt és tanított. Igen tág fogalom a »80-as évek« kifejezés, mert meghalhatott 1879-ben is, de élhetett még tíz évet is, ha 1879. októberben még; tanítani tudott. – A 68. lapon Tőke W. Istvánról azt írja, hogy »tanár Nagyenyeden 1725-től 1745-ig«. Eszerint húsz évig működött a tanári pályán. Sziládv által írt életrajzából azonban az tűnik ki, hogy 38 évig volt tanár s így 1768-ig működött. Fizika tankönyvéhez, amely 1776-ban jelent meg, tanítványai készítették a rézmetszeteket. Egyébként a »W.« névrövidítés nem tudható mi okból történt. U. itt Kénosi Tözsér Jánosról azt írja, hogy Uzoni Fosztó Istvánnal együtt írták meg az unit. egyház történetét. Az első könyvet Tözsér írta. U. Fosztó I. csak folytatta a munka írását, de ő sem fejezte be.

Szinte már bosszankodik az ember, amikor a 69. laphoz érkezik, ahol a székelység egyik legnagyobb ösbüszkeségének hat leszármazottja nevét olvassuk »ábrahámfalvi« előnévvel. Hát nem tudja »A nemes iszékely nemzet képe« szerkesztője, hogy Ábrahámfalva sem a rég múltban nem volt, sem a jelenben nincs, mert Udvarhelyvármegye homoródi járásában Ábránfalva volt az ősi fészke mindig az Ugrón családnak s hogy az időközben Ábrahámfalvára változtatott iközségnevet immár négyévtizede, 1903-ban, hivatalosan eltörölték és visszaállították az ősi fészke, Ábránfalva, ősi történelmi (nevét? Ugyanitt a Soósmezei Vajda Emil nevét Sósmezői V. E.-nek írja. Sok efféle névváltoztatás után Veress

Zoltán születési helyét Marosvásárhelyre teszi, holott a Lexikonok szerint is Kolozsvárt született.

71. és 72. lapon 10 sorban méltatja Vida Árpád festőművészüket. Aki ismeri Vida Á. életét, az megtudja állapítani, hogy milyen zavaros ez a kicsike, bár Rugonfalvi e kötetében kitüntetésnek veendő terjedelmű ismertetés. Nem sorolom föl a zavarokat, csak annyit említek meg, hogy Vida Á. 1884. ápr. 4.nén született és 1915. febr. 21.-én halt tel s így **ne m »36 éves korában halt meg«**, hanem 30 éves, 10 hónapos és 17 napos korában, Természetesen Rugonfalvi Vida Á.-nál, mint annyi sok nagyságunknál, nem közlir sem a szül, sem a halálozási évet s így senkinek sem tűnhetik fel a rengeteg zavar, a biográfiai 'tévedéshalmazat.

U. e. lapon Zayzon Ferenc 1892-ben hal el, munkáját pedig 1893-ban adja ki. Ezzel nagyjából átfutottuk a 70 oldalt! Most még általában teszek egy néhány megjegyzést.

Súlyos ihibája e lmunkának a rengeteg biográfiai téves adat-szolgáltatás H mellett az, i hogy a születési és halálozási évet vagy teljesen elhagyja, vagy hol i egyiket, hol másikat közli. Fokozza e súlyos hibát i az s semmivel sem menthető felületesség, hogy 56 esetben székely nagyjainknak, (akik mind már régen pihennek sírjaikban) nemcsak hogy nem közli a halálozási évét, hanem a születési- év mellé gondolatjelet tesz és üreshelyet hagy zárójelek között, mintha az illetők még életben volnának. Pl. a 25. lapon Garda József »(1833-)« Sic! Ez azt jelenti, hogy Garda J. Rugonfalvi K. I. munkája megjelenése idején (1940-ben) még él s így 107 éves. De mert Garda J. 1899-ben meghalt: azt jelenti, hogy Rugonfalvi Kiss István **lelkiismeretlenül járt el, amikor nem nézett utána a csonka adatoknak, ami annál súlyosabb lelkiismeretlenség, mert a »szaklexikonokban« és minden újabb Lexikonban (Pótkötetékben) csaknem mindenik székely nagyságunk elhalálozási éve megtalálható.** Idevágólag azonban más forrás is könnyen kerül kezünk ügyébe. Semmi mentsége nincs, mert az írónak, vagy a szerkesztőnek kötelessége a dolgok után nézni és nem az olvasónak.

Az élettörténetírás eme kiáltó felületessége és módszere természetesen abban rejti okát, hogy Rugonfalvi Kiss I. olyan régi »Lexikonokból« írta ki a biográfiai adatokat, amelyekben (1833-) formák szerepelnek, de (azért így, mert a lexikon vagy a munka megjelenésekor még laz illetők életben voltak. Rugonfalvi tehát átvette 1940-ben (!) az életbenlévőséget jelző (-) jelet és még a fel után íevő hézagot is, ahelyett, hogy kevés fáradtsággal, de történetírói kötelességérzettel pótolta volna az adatokat. Mindemellet feltűnik lezzel kapcsolatosan i az a lelkiismeretlenség és felületesség is, ami az írásjelek és zárójelek használatánál mutatkozik. Ez aztán pl. a 67. lapon szinte hosszantó nevetséggé fajúi. Mert itt »Telegdi« Csanád 1322-1330 közt, tehát 8 évig él. »T. Csanád, (1322-1330) (egri püspök« (Sic!) Azt mondhatja, hogy a (zárójeles évszámok nem a születés és halálozás évszámai,, hanem az érseki szolgálat idejére vonatkoznak. Igen ám, de ak-

kor u. e. lapon »Székely Sámuel, (1704-1770) százados.« (Sic!) Tehát Sz. Sámuel 66 évig százados! Vagy u. e. lapon »Székely Sándor, (1779-1854) mitárius püspök.« (Sic!) Vagyis Sz. Sándor 75 évig volt püspök. Ilyen zavaros és felületes a könyv minden lapja!

»A székely nemzet kiváló tagjai« sorában természetesen több olyan egyéniséget találtam, (akik részben már nevük szerint nem voltak tagjai a székely nemzetnek, pl Augusztinovics, Czetz, a Szaszinló-k, Rédiger, »Vendrey« btb. (ez utóbbi családneve Assermann volt), részben előfordulnak olyan egyének, akik nevük után látszólag székelyek. így, hogy csak iegy példát említsek a 31. lapról, csíkmádéfalvi Istvánffi Gyula nem vérünkből való, mert családi neve Schaarschmidt volt és a férfikor elején vette föl az Istvánffi nevet.

Egy ilyen országnak-világnak szánt múnél sokkal magyobb körültekintéssel kellett volna a szerzői és szerkesztői munkát végezni s ha székely nagyjaink közé fölvettek nem székelyeket is, a leg-
elemibb követelmény szerint meg kellett volna legalább említeniök, hogy egyik-másik miért és miként Jett a székelység tagja. »A nemes székely nemzet képe« c. mű III. kötete tehát még e téren is súlyosan esik a kritika mérlegébe.

A családnevek írásával mit sem törődik.

Balás-ból BaJázs-t, Borosnyay-ból Borosnyai-t, Tsernatoni-ból Csernatoni-t, Czetz-ből Czecz-et, Cserey Balázsból Cserei-t, Tsomosból Csomos-t, Musnai-ból Muzsnait, Mártonffi-ből Mártonffy-t és Mártonfy-t, Földvári Pöldváry Sándorból Földvári Földvári Sándort, Győrffy Ivánból Gy. Istvánt, Kiss-ből Kis-t, Kis-ből Kiss-t, Kolunbán-ból Kolumbán-t, Bikfalvi-ből Bikkfalvi-t, Koronkai-ből Koronkay-t, Kováts-ból Kovácsot, Kovács-ból Kováts-ot, Kuún-ból Kun-t, Csíkszentsimoni és ernyei-ből Csíkszentsimonyi-t és ernyesi-b, Lukái-sffi-ből Lukácsffy-t. Mihál-ból Mihályi-t ,Nagy Solymosi Alihály-ból Nagysolymosi Mihály-t, Nagy Lajos-ból Nagy László-t, Pákéi-ből Pákei-t, Pápai-ból Pápay-t (ugyanitt II. Rákóczi-ból Rákóczy-t); Ilencfalvi-ből Ulencfalvi-t, Sombory-ból Sombori-t, Telegdy Csanád-ból Telegdi Csanád-ot, Ábránfalvi-ből Ábrahámfalvi-t, Soósmezei-ből Sósmezői-t, Gerson-ból Gerzson-t, Vendrei-ből Vendrey-t., stb., stb.

Szólnom kell még az u. n. sajtóhibákról is, – ezek egyrésze, – mint az említett »Csíkvacsárcsii«, még ennek sem vehető. – A reagetog sajtóhiba egyáltalán nem válik díszére ennek a munkának. Nem említve & rövid és hosszú magánhangzók zürzavarárt csak egy párat említek még meg innen-onnan a fősoroltagon kívül,

Markosfalvi (6. 1.): Iudicaria (Iudiciaria helyett, 12. 1.); Feldobolyen (13. 1.); Observationes (17. 1.); színműveket (18. 1.); nagyszámú (20. 1). hohenneimi (26. 1.), sripturis (27. 1.); Disputatio (U. o.); Commentárius (28. 1.); Nemzet (29. 1.); de nuperi (31. 1.); dézsaknai; Deésen; deési (34. 1.); Dobafalvi (35.1.); Sipsiszentkirályon (36. 1);

Szerecseny (37. 1.); exoqualia (39. 1.); Horia¹ és Kloska (40. 1.); encyklopaediája (41. 1.); deési (47. 1.); Mármaros (51. 1.); Lókodi (58. 1.) stb. Végül még egy, a könyv használatát is megnehezítő felületességről szöveg. Rugonfalvi Kiss István dr. tszerint: »A történetíráshoz nem elég a betűk ismerete, száz meg száz apróságot kell az inas évek alatt megtanulni...« és hogy »Még a legegyszerűbb mesterséget is Jjainulini, gyakorolni (kell, hogy valaki mesterré válhasson.« Ezt 100 %-ban aláírom! De nézzük csak a dolgot közelebbről. Az író, vagy szerkesztő, aki szótárt, vagy betűrendes lexikont ír, vagy szerkeszt, mint amilyen »A nemes szemes székely nemzet képe« c. munka (egész III. kötete, annak legelsőbben ismernie kell az ábécét, a betűrendet, mert ha nem újra zavaró a keresést megnehezítő bosszúság támad egyrészt, másrészt pedig felületességet és járatlanságot árul el. A betűrend ellen pedig súlyosan vét ez a munka az I. és II. részben egyaránt. Itt most a csaknem 900 nevet tartalmazó I. részre teszem meg észrevételeimet. Ilyen a (munka betűrendje:

Almássy, Almási (3. 1.); Árkosi, Augusztinovics (4. 1.); Baczoni Máté, B. Lajos (4-5. 1.); Bálás Ágoston, Bálás Antal; Balázs, Bálás, Balázsi, Balásy, Balássy (5-6. L); Bandi, Barna (6. L); Baróti, Bardócz, Baricz (7. 1.); Benke József, Benke Dániel, Benkő Ferenc, Benkő József (9. 1.); Bereczky Károly, Bereczky Endre; Berzenczey László, Berzenczey István (11. 1.); Bod Péter, Bod Károly (12. 1.); Bodor Péter, Bodor Lajos; Borosnyai-Lukács Simon, Borosnyai-Lukács János (13. I.), Czakó, Czecz, Csató(!) (14. I.); Cserey, Cseh Cserei, Cserey (15. 1.); Csernatonyi, Csernatoni (16. 1.); Dósa, Dózsa, (19. 1.); Éltés, Erdélyi (20. 1.); Felvinczi Sándor, Felvinci György (22. 1.); Ferentzi, Ferenczy, Ferenczi, Ferenczy, Ferenczi (23. 1.); Fogarassy, Fodor (23. 1.); Gál, Gaál (24. 1.); Garda, Gábor, Gagyh, Gál (25. 1.); Gidófalvi János, Gidófalvi István (27. 1.). Ilyefalvi, Illyés (30. 1.); Incze, Ince, Incze (31. 1.); Karácsonyi, Kádár (34. 1.). Másutt más betűrendszer, pl. Dalnoki, Daniel (38. 1.); Keresztury, Keresztúri (35. 1.) ; Kiss, Kisantal, Kis-Eri Gy., Kiss (36. I.); Kolosy, Kolosváry (36. 1.); Kováts, Kovács, Kováts, Kovács, Kováts, Kovács (38-39. 1.); Köpeczi János, .Köpeczi Bócz János (40. 1.); Kun Kocsárd, Kun .Géza (41. 1.); Lázár Ádám, Lázár család, Lázár András (43. 1.); Lukátsffy, Lukácsffy, Lóte (44. 1.); Mártonfy, Mártonffy (45. 1.); Máthé, Máttéffy (46. I.); Mihály Gábor, Mihályi Farkas (46-47. 1.); Mihályi, Mihály, Mihályi (47. 1.); Mikola, Mikó (48. 1.); Nagy Ferenc, Nagy Defcső (50. 1.); Nagy, Nagysolymosi, Nagy (52. 1.); Pataky, Pákai. (55. 1.); Pálffy, Pálfí, Pálffy, Pálfy, Pálfí (55. L); Rákosi, Rác (58. I.); Sándor Berta, Sándor Balázs (58. 1.); Sebessy, Sebesi, Sebessi (59-60. 1.); Sepsiszentgyörgyi, Sepródi (60. 1.); Solymossy, Solymosi (61. 1.); Szabó Mihály, Szabó Józsefné (62. 1.); Szász Károly, Szász István (64. 1.); Szentkeresztzy, Szentiványi (65. 1.); Széles, Székely (65. 1.); Toókos, Tompa (68. 1.); Tözsér, Thuróczy (68-69. 1.); Warga, Vass (70. 1.); Veress, Veres, Veress, Verestói, Veress (71. 1.).

¹) Ha az oláh forrás szerint említi, akkor illő lett volna társát is oláhlul írni (Closca)!

És mindennek koronája, hogy Zombory után következik Xantus (72. és 312. 1.), holott algebrista korában hányszor elszavalta, hogy: x-y-z!

Amikor a tévedések és súlyos hibák halmazát bemutattam korántsem azt akartam jelezni, hogy ennek fölsorolása véget ért. Nem! Nem ért véget! De miután Rugonfalvi Kiss István dr. azt írta az előszavában, hogy ennek a 70 oldalnak csak felét írta, felét László Dezső (IV. 1.), könnyen megeshetik, hogy a bünyösen hibás méltatásokat – miként AZ I. kötethez mellékelt térképhibákat a »Földrajzi Intézetre« – László Dezsőre hárítja – egyelőre ennyit elegendőnek tartottam elmondani.

Nagyon jól tudom, hogy errare humanum est! Hibát mindeütt lehet találni. Találtam néhányat a Pallas és a Révai Nagy Lexikonában is, midőn átnéztem az I.-XVIII.» illetve I.-XXI. s néhány más Lexikon kötetét. Előfordul pl. a Révai Nagy L. XIX. kötet 840. lapján, hogy Barabás Ábelt 1915. jan. 6.-án elhaláloztatja a közlemény írója és mégis adat ki vele munkát 1915-ben és 1917-ben is! De míg e hiba a Révai N. Lexikona mintegy 16000 oldaláról való, addig dr. Rugonfalvi Kiss I. munkája 70 oldaláról mutattam be mintegy felét a gyarló, felületes és lelkiismeretlen munkából eredő itévedések és hibák rengetegének.

De mert mindnyájan tévedhető emberek vagyunk kijelentem, hogy minden tévedésemet, amelyet ie bírálatban Rugonfalvi Kiss István dr. helyreigazít, a legkészségesebben leközlöm lapom hasábjain. Hiszen magam is nagy munkán dolgozom s ez nem 70 lapra, hanem 12 kötetre fog terjedni. És egyetlen célom, hogy ez úttörő munkával minél tökéletesebbet alkotsak és nyújtsak székely nemzetem minden tagjának.

De egy nagy igazságot még le kell szögezmem és ezt mindenik történetírónak mérlegre kell tennie. Ez az igazság abból az ítéletből ered, amellyel még ma is némely történetíró Anonymus krónikáját, vagy András Mátyásék Csíki székely krónikáját illeti, szórszálhasogató módon hangsúlyozva, hogy nekik bölcsebb, okosabb, tudósabb és szakszerűbb történetíróknak kellett volna lenniök a ma kiforrott, szaktörténelmi tudással s kritikával rendelkező tudósoknál.

A nagy igazság az, hogy a régi krónika írók is tévedhettek s krónikájuk nem iis volt mentes hibától iés tévedéstől, mert emberek voltak azok is. De állítom, hogy tévedésük, hibájuk alig egy %-át teszik a Rugonfalvi Kiss István dr. 70 oldalán találtaknak. Akkor pedig nincs semmi joga »**infamis hamisítványnak**« nevezni a Csíki székely krónikát, csupán csak azért, mert a másolatba, vagy a másolat másolataiba hibák és tévedések csúsztak be. Íme Rugonfalvi Kiss István dr. is csak másolt »A nemes székely nemzet képe« III. kötetének 70 oldalára! És mi lett belőle? Kérdem: elfogadja-e a tudományos világ munkáját forrásmunkának, vagy hiteles írásnak? Vagy arra méltónak, hogy öt nyelven megjelenjen?

A Csíki székely krónikát hitelesebb és jobb munkának tartom még másolatban is, mint Rugonfalvi K. I. dr. munkáját, hiszen pl. az I. kötete ama 5 oldalán, amelyen a rovásírásról értekezik, félszáznyi hibát és tévedést találtam, amelyek részben helyesírási és sajtóhibák, tárgyi tévedések és félreértések, részben az előző évtized eredményeinek figyelmen kívül hagyásából származó avult dolgok. Ehhez járul a természettudományi ismeret hiánya is, amelyet a fa rostjaira vonatkozó megállapítása is igazol fényesen. (I. k. 74. 1.)

A III. k. második részéről dr. Rugonfalvi Kiss István előszavában már elhárítja magáról a felelőséget és ezt az I. k. 4. lapján így jelenti be: a székely lustrum összeállítását egyik tanítványa vállalta, akinek helyét lemondása folytán a kiadó az ő megegyezése nélkül pótolta, ezért annak »sem helyességéért, sem teljességéért nem vállal felelőséget«. A III. k. XIV. lapján azt írja, hogy azért tette ezt, mert megvult győződve, hogy »ezt a munkát (lustrum) jól elvégezni lehetetlen«. Ebből megállapítható: 1.), hogy az ismertetett I. fejezet a szerző szerint: »jól elvégzett munka«, 2.), hogy a lustrum a szerző szerint is rosszul végzett munka (!). Elképzelhető tehát a felelősséggel kiadott I. rész bemutatott értéktelenségei mellett milyen lehet a II. rész, amelyről előre elhárítják helyesség szempontjából a felelőséget?! Éppen ezért feleslegesnek tartom e nagy fejezet részletesebb ismertetését, hiszen a szerző-szerkesztő isaját maga »elismeri fogyatékoságát és helytelenségét. Egyet azonban le kell szögezmem és ez az, hogy a III. k. is »A nemes székely nemzet képe« címet viseli és a cím alatt ez áll: »Szerkesztette: Rugonfalvi Kiss István.«

A szerző-szerkesztő ily módon a felelősség (elhárításával olyan kapcsolatot igyekszik teremteni neve és könyve között, minő a hírlapok »Nyíltterei« és a fel. szerkesztője jogviszonyában ismeretes. Ami más szavakkal azt jelenti, hogy dr. Rugonfalvi Kiss István a szerkesztésében megjelent »A nemes székely nemzet képe« c. mű III. kötetének II. részét teljes egészében palam et publice »Nyílttérnek« jelenti ki, amelybe felelősség érzete nélkül írhatott bárki bármit. Igen ám, de ennek az egész »Nyílttérnek« dr. Rugonfalvi Kiss István a címlapon jogilag feltüntetett szerkesztője, mint ilyen tehát semmi körülmény között sem vonhatja ki magát a közvélemény ítélőszéke előtt a szerkesztés felelőssége alól.

Végeredményben szomorúan kellett megállapítanom a II. rész áttanulmányozásakor, hogy az átlagos és ismertetett hibák ismétlődése mellett igen súlyosan esik a bírálat mérlegébe az a ténykörülmeny, hogy a székely lustrumban is szép számmal vannak képviselve nem székelyek is, nevezetesen németek, svábok, oláhok, örmények stb., más nemzetiségbeliek is.

De elmaradhatatlanul képviselve van – sajnos – a zsidóság is, hogy a Székely lustrum teljes legyen. De nem akarok tovább időzni e tárgynál.

Ami végül a III. részt illeti röviden csak annyit, hogy egy puszta, csupasz névsort tartalmaz s így méltó befejezése az anakronizmussal terhes I. és a vásári célokat szolgáló II. résznek.

Íme ez »A nemes székely nemzet képe« c. munka III. kötetének lehetőleg rövidre vont bírálata. A könyv adatait mindenik érdeklődő ellenőrizheti, miért e munka adathalmaza már nem a »vélemény dolga«, mert e téren imár nincs »sötétben tapogatózás«, mert ez nem történeti rejtélyek felderítésére szánt vállalkozás, hanem kéznélfekvő tények és valóságok könnyelmű (elrontása, mint ahogy a szerző-szerkesztő rendelkezésére pontos és hű adatok, anyakönyvi és egyéb hiteles források állottak. Való, hogy az efféle munkához tisztán – pusztán – csupán lelészséges lett volna a betű- és a szám ismerete is!! És mégis ilyen munkák hagyják el a XX. század derekán a magyar sajtót ismeretterjesztés céljából a székelyek okulására és dicsőségére!

Különlenyomat a Hargitaváralja 1941. évfolyamának 23.-24.
és az 1942. évfolyam 1-3. számaiból.

Szegedi Új Nemzedék Lapvállalat Rt. Felelős igazgató: *Szigeti Jenő*.